

ASZTRAKONIA

MÚZEUMI
ÉVKÖNYV

63.
2025.

ARRABONA 63.

ARRABONA

63.

RÓMER FLÓRIS
Művészeti és Történeti Múzeum

— alapítva 1859 —

GYŐR
2025

ARRABONA 63. 2025.
Múzeumi évkönyv

Felelős szerkesztő:
Cserhalmi Zoltán

Szerkesztők:
Kelemen István, Vajk Ádám

Olvasószerkesztő:
Szalai Zsolt, Tóth Vilmos

Korrektúra:
Sütő Csaba András

Rezümék fordítása (angol):
Kovács Lajos

Arculatterv és technikai szerkesztés:
Tanai Csaba Taca

A kiadvány megjelenését támogatta:

SOPRONI MÚZEUM
ALAPÍTVÁNY

ISSN 0571-1304

Kiadja: Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum
Felelős kiadó: Székely Zoltán igazgató
Nyomdai kivitelezés: Palatia Nyomda és Kiadó Kft.
Megjelenik: 200 példányban

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Kökényesi Zsolt

ZICHY FERENC PÜSPÖK BÉCSI JELENLÉTE ÉS PÁLYAFUTÁSÁNAK
UDVARI VONATKOZÁSAI. 9

Szuly Rita

PÁPAI ENCIKLIKÁK ÉS PÜSPÖKI KÖRLEVELEK.
PÜSPÖKI ATTITÜDÖK ÉS SZEREPEK A 18. SZÁZADI MAGYARORSZÁGON35

Perger Gyula

ÉKESSÉG ÉS JÁMBORSÁG
GRÓF ZICHY FERENC GYŐRI PÜSPÖK ÉLETÚTJÁNAK IRODALMI REPREZENTÁCIÓJA..53

Prikler Szilvia

SZERELMI ÉS HÁZASSÁGI KAPCSOLATOK A 18–19. SZÁZADI GYŐRI EGYHÁZMEGYÉBEN.
EGYHÁZI VÁLÓPEREK ÉS TEHERBEEJTÉSI PEREK TÖRTÉNETI, NÉPRAJZI VIZSGÁLATA
EGY MINTAVÉTEL ALAPJÁN. 81

Tóth Vilmos

A BŐNYI NEMESI KÖZBIRTOKOSSÁG A SÍREMLÉKEK TÜKRÉBEN. 105

Paár Ádám

A MAGYAR SZOCIÁLDEMOKRÁCIA ÉS A MOSONI NÉMETSÉG
1919 ÉS 1946 KÖZÖTT. 127

Juhász Bálint

REALIZMUS(OK) TALLÓS PROHÁSZKA ISTVÁN
KÉPZŐMŰVÉSZETÉBEN (1948–1974)..... 143

Csiszár Attila – Oláh Rezső

A SOPRONI MÚZEUM 18. SZÁZADI MENNYEZETES ÁGYÁNAK RESTAURÁLÁSA . . . 167

II. ORSZÁGOS MŰKOVÁCS-IPARMŰVÉSZETI KONFERENCIA 2024. május 22. Győr, Apátúr-ház

ÖSSZEGZÉS. 200

Pápai Emese

AD MAIOREM DEI GLORIAM
SCHIMA A. BANDI IPARMŰVÉSZ ALKOTÁSAI A GYŐRI SZÉKESEGYHÁZBAN 203

Pandur Ildikó

A MÁTYÁS-TEPLOMTÓL A KÖRMÖCBÁNYAI MÁRIA-HÁZIG.
KOVÁCSOLTVAS ÉPÜLETDÍSZEK AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYÉBEN. 219

Terdik Szilveszter

GÖRÖGKATOLIKUS TEMPLOMOK KOVÁCSOLTVAS TORONYKERESZTJEI. NÉHÁNY 18–19. SZÁZADI PÉLDA	235
--	-----

Takáts Zoltán

NEVES PÉCSI MŰLAKATOS MESTEREK A 19–20. SZÁZADBAN EGY MŰKOVÁCS SZEMÉVEL	259
--	-----

SZEMLE

Cz. Németh Veronika

Szent László koronája. Szerk. Kollár Tibor. Iskola Alapítvány. Budapest, 2024.	275
---	-----

Nagy János

Dominkovits Péter – D. Szakács Anita – H. Németh István: Sopron élén. Sopron város polgármesterei 2. Wolfgang Artnertől Ludwig Gabrielig (1631–1790) Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára. Sopron, 2024.	278
--	-----

Nobilis Barbara

Pápai Emese: Schima A. Bandi iparművész rábaközi alkotásai Győri Egyházmegyei Gyűjteményi Központ. Győr, 2025.	283
---	-----

Lanczendorfer Zsuzsanna

Balázs Livia: Népi próza a Rábaközben (Magyar Népköltészet Tára XXIII. Sorozatszerkesztő: Magyar Zoltán) Balassi Kiadó. Budapest, 2025.	286
---	-----

Horváth József

Balázs Livia – Lanczendorfer Zsuzsanna: Nevetek. Nevekhez kötődő népi időjárásjóslások, mondókák, csúfolók. Magyar Kultúra Kiadó. Győr, 2024.	290
---	-----

E számunk szerzői.	296
----------------------------	-----

SUMMARY

STUDIES

Zsolt Kökényesi

THE PRESENCE OF BISHOP FERENC ZICHY IN VIENNA
AND THE COURTLY ASPECTS OF HIS CAREER9

Rita Szuly

PAPAL ENCYCLICALS AND EPISCOPAL CIRCULARS.
EPISCOPAL ATTITUDES AND ROLES IN 18TH-CENTURY HUNGARY35

Gyula Perger

HONOURABILITY AND PIOUSNESS.
THE LITERARY REPRESENTATION OF BISHOP FERENC ZICHY53

Szilvia Prikler

LOVE AND MARRIAGE IN THE DIOCESE OF GYŐR IN THE 18TH–19TH CENTURIES.
A HISTORICAL-ETHNOGRAPHIC STUDY OF ECCLESIASTICAL DIVORCE
AND SEDUCTION CASES BASED ON A SAMPLE.....81

Vilmos Tóth

THE NOBLE COMPOSSESSORATE OF BŐNY THROUGH
ITS FUNERARY MONUMENTS.....105

Ádám Paár

HUNGARIAN SOCIAL DEMOCRACY AND THE GERMAN POPULATION
OF MOSON COUNTY, 1919–1946127

Bálint Juhász

THE TRAP OF REALITY. REALISM(S) IN THE ART OF
ISTVÁN TALLÓS PROHÁSZKA (1948–1974).....143

Attila Csiszár – Rezső Oláh

THE RESTORATION OF AN 18TH-CENTURY CANOPY BED
FROM THE SOPRON MUSEUM.....167

2ND. BLACKSMITH APPLIED ART CONFERENCE
22 May 2024, Apátúr House, Győr

SUMMARY. 200

Emese Pápai

AD MAIOREM DEI GLORIAM – THE WORKS OF A. BANDI SCHIMA,
APPLIED ARTIST, IN THE GYŐR CATHEDRAL 203

Ildikó Pandur

FROM THE MATTHIAS CHURCH TO THE HOUSE OF MARY IN KÖRMÖCBÁNYA
(KREMNICA): WROUGHT-IRON ARCHITECTURAL ORNAMENTS IN THE
COLLECTION OF THE MUSEUM OF APPLIED ARTS, BUDAPEST. 219

Szilveszter Terdik

WROUGHT-IRON TOWER CROSSES OF GREEK CATHOLIC CHURCHES:
SELECTED EXAMPLES FROM THE EIGHTEENTH AND NINETEENTH CENTURIES . . 235

Zoltán Takáts

RENOWNED MASTER LOCKSMITHS OF PÉCS IN THE 19TH AND 20TH CENTURIES
THROUGH THE EYES OF A BLACKSMITH. 259

REVIEWS

Veronika Cz. Németh

Saint Ladislaus's crown. Published by Tibor Kollár.
Iskola Alapítvány. Budapest, 2024. 275

János Nagy

Péter Dominkovits – Anita D. Szakács – István H. Németh:
At the head of Sopron: The mayors of the city of Sopron 2. From
Wolfgang Artner to Ludwig Gabriel (1631–1790).
Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni
Levéltára. Sopron, 2024. 278

Barbara Nobilis

Emese Pápai: The works of the applied artist András Schima B.
in the Rábaköz Region. Győri Egyházmegyei Gyűjteményi Központ.
Győr, 2025. 283

Zsuzsanna Lanczendorfer

Livia Balázs: Folk prose in the Rábaköz Region.
(Magyar Népköltészet Tára XXIII. Editor of the series: Zoltán Magyar)
Balassi Kiadó. Budapest, 2025. 286

József Horváth

Livia Balázs – Zsuzsanna Lanczendorfer: Nevetek.
Folk weather forecasts, rhymes and teasing rhymes associated
with names. Magyar Kultúra Kiadó. Győr, 2024. 290

Authors of this issue 296

Kökényesi Zsolt

ZICHY FERENC PÜSPÖK BÉCSI JELENLÉTE ÉS PÁLYAFUTÁSÁNAK UDVARI VONATKOZÁSAI*

Gróf Zichy Ferenc (1700–1783) a 18. század emblematikus jelentőségű győri püspöke, a korszak ismertebb magyarországi főpapjai közé tartozik, legalábbis abból a szempontból, hogy tevékenységéről még kismonográfia is rendelkezésre áll,¹ azonban a történeti kutatás a mű megjelenését követő szűk évszázadban csupán érintőlegesen foglalkozott a személyével. Ezen a hiányosságon kívánt enyhíteni a 2024 októberében, Zichy pappá szentelésének háromszázadik évfordulóján a Győri Egyházmegyei Gyűjteményi Központban nyílt *Ékesség és jámborság – Zichy Ferenc győri püspök élete és kora* című időszaki kiállítás, ami a jelen tanulmány elkészítéséhez is fontos motivációt nyújtott. A következőkben Zichy pályájának udvari vonatkozásait, mégpedig a császárvárosban való személyes jelenlétét és az udvari reprezentációba való bekapcsolódását teszem vizsgálat tárgyává, amelyek a püspök életének eddig még részben ismeretlen, részben pedig a tágabb történeti kontextusba illesztés híján csupán adatszinten ismert fejezetét alkotják. E terület vizsgálatán keresztül nem kizárólag a Zichy Ferencsel kapcsolatos biográfiai ismereteinket bővíthetjük, hanem pontosabban megismerhetjük a győri püspök magyarországi eliten belül elfoglalt pozícióját is. A Habsburg-udvar és a magyarországi főpapok közötti komplex kapcsolat különféle vetületeinek a vizsgálata pedig nélkülözhetetlen alapfeltétele annak, hogy a Magyar Királyság felső klérusának kapcsolati hálózatáról és politikai mozgásteréről pontosabb képet alkothassunk.²

Kisapoként a Habsburg-rezidenciavárosban

Zichy Ferenc, Zichy Péter (1673–1726) szabolcsi főispán és Homonnai Drugeth Zsigmond (†1684) zempléni főispán lányának, Klárának (†1706) az elsőszülött fiaként látta meg a napvilágot 1700. október 6-án.³ Az apa kiváló oktatást biztosított a gyermekei, fiai és lányai számára egyaránt, Ferenc különféle szintű iskolai tanulmányai például Kassától Rómáig összesen nyolc városhoz kötődtek, ami a korszak aktív peregrinációs gyakorlata mellett is igencsak magas számnak tekinthető.⁴

* A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatásával készült.

¹ PISZKER: Barokk világ Győregyházmegyében. Zichy életpályájára vonatkozóan azonban Mohl Adolf még pontosabb és részletesebb adatokat közöl: MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 122–185.

² E szerteágazó problémakörhöz (a teljesség igénye nélkül) lásd: BAHLCKE: A magyar püspöki kar; FORGÓ: A társadalmi mobilitás lehetőségei; GÓZSY: A püspök-főispánokkal kapcsolatos elvárások.

³ Zichy születési adataival kapcsolatban sok helyen tévesen az 1701-es év szerepel, de valójában már 1700. október 6-án megszületett. Ezt igazolja apjának egy kalendáriumi bejegyzése, valamint a Magyar Hírmondó halálkor közölt cikke is. Születésének a helye további vizsgálat tárgyát képezheti, a kereszteleési anyakönyvi bejegyzését egyelőre nem sikerült azonosítani. MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 132–133.; MH 1783. 378.

⁴ Zichy Ferenc neveltetését és tanulmányait önálló tanulmányban tervezem bemutatni. Zichy képzésének eddigi legrészletesebb áttekintéséhez lásd: MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 133–135.

Az iskolavárosok közül számunkra most az utolsó előtti állomás, Bécs a legérdekesebb, ahová Ferenc 1718. december 2-án – egyetemistaként, a fizika évfolyam hallgatójaként – érkezett meg és ahol három tanéven keresztül, 1719-től 1721-ig tanult.⁵ A fiatal gróf a gimnáziumi tanulmányainak az egészét a Magyar Királyság határain belül, különféle jezsuita gimnáziumokban folytatta, a filozófiai stúdiumára került sor – rövidebb nagyszombati pallérozódását követően – külföldi egyetemen, előbb Olmützben, majd Bécsben, végül Rómában. Zichy Ferenc a filozófiai stúdiumát már egyházi pályára készülő növendékként kezdte meg, ami azt mutatja, hogy az apa elfogadta az elsőszülött fiának azon szándékát, hogy egyházi pályára lépjen, de azon belül ő egyértelműen a világi papi szolgálatot tartotta számára megfelelőnek.⁶ A bécsi stúdium a családfő részéről kézenfekvő választás volt, korábban ő maga is az alsó-ausztriai rendek tartományi akadémiáján, a *Landschafts-akademie*-n tanult, illetve a nyugat-magyarországi família eddigre már generációk hosszú sora óta kötődött oktatási szempontból is a császárvároshoz.⁷

Zichy Ferenc Bécsben a helyi egyetem hallgatója, valamint a Pázmány Péter (1570–1637) esztergomi érsek által 1623-ban alapított szemináriumnak, a Pázmáneumnak a növendéke volt.⁸ A család számára mindkét helyszín már jól ismert desztinációnak számított, ugyanis korábban Ferenc apjának az unokatestvére, gróf Zichy Pál (1671–1737) szkutari címzetes püspök és esztergomi kanonok,⁹ valamint Ferenc anyjának a nagybátyja, gróf Homonnai Drugeth Bálint (†1691), a família utolsó férfi tagja is ott tanult.¹⁰ A bécsi egyetem a Habsburg Monarchia legnagyobb univerzitásaként a fiatal gróf számára kiváló művelődési lehetőségeket hordozott magában, ahol az osztrák jezsuita provincia legfelkészültebb professzorai tanítottak – mint például a zenggi származású Gall József (1675–1734) teológus-professzor, több tudományos mű szerzője, a teológiai fakultás dékánja (1719), majd II. Erős Ágost lengyel király és szász választófejedelem gyóntatója (1722–1734)¹¹ –, a Pázmáneumban pedig szintén a jezsuita páterek segítették az egyházi szolgálatra való felkészülését.

A bécsi egyetemet minden hallgató tandíjmentesen látogathatta, a szemináriumi ellátásért viszont fizetni kellett azon hallgatóknak, akik Zichyhez hasonlóan *convictorok*, tehát nem alapítványi férőhelyet élvező növendékek (*alumnus*) voltak.¹² Zichy Péternek a fia ellátásáért évente 200 rajnai forintot kellett fizetnie, ami a szemináriumi szállást és étkezést foglalta magában, a ruházkodás, könyvek és a költőpénz további összegeket igényelt.¹³ Nem volt ez másként két főnemesi

⁵ FAZEKAS: A bécsi Pazmanium Nr. 1234.

⁶ Erre a problémakörre a korábban említett készülő tanulmányomban részletesebben ki fogok térni.

⁷ KÖKÉNYESI: Művelődés és kapcsolatépítés 90–91. A Zichy család korábbi generációinak az oktatásához lásd még: KÁROLYI: Zichy II. Pál árváinak iskoláztatása.

⁸ A szeminárium történetéhez bővebben lásd: FAZEKAS: A Pázmáneum története.

⁹ FAZEKAS: A bécsi Pazmanium Nr. 2098.

¹⁰ Uo. Nr. 2078.

¹¹ LUKÁCS: Catalogus generalis I. 388–389.

¹² FAZEKAS: A bécsi Pazmanium Nr. 1234.

¹³ MNL OL P 707. XXI. Fasc. 197. 6/15. Nr. 36.

származású szeminaristatársánál, gróf Batthyány Zsigmond (1673 k.–1728) fiánál, Pál Antalnál (1702–1740) és gróf Csáky Miklós (1698–1757) leendő esztergomi érseknél sem, akik szintén konviktorok voltak.¹⁴ A főnemesség iskoláztatási költségeihez képest a szeminárium bentlakás finanszírozása nem számított túl magas kiadásnak, cserében viszont a fiatal kispap nem csupán az ismereteit bővíthette, hanem a kapcsolati tőkéjét is az egyházi közép- és felsőréteg számos tagjával való közös művelődés és együttlakás révén. Zichy Ferenc tanulóévei során rendszeresen írt leveleket az apjának, azonban a *missilisekben* elsősorban a tanulmányi előmeneteléről, az egészségi állapotáról és a kiadásairól számolt be, a kapcsolati hálózatának az alakulásáról csak elvétve közölt információkat. A levelek alapján azt azonban tudjuk, hogy Batthyány Pál Antalt és Csáky Miklóst ismerte,¹⁵ valamint azt is, hogy Miklós befolyásos féltestvérét, Csáky Imre (1672–1732) kalocsai érseket és bíborost – akivel Zichy Péter is jó viszonyt ápolt – Bécsben több alkalommal „megudvarolta”.¹⁶

Zichy Ferenc a bécsi tanulóévei alatt betekintést nyerhetett a Habsburg-udvar világába, az udvari reprezentáció működésébe, leveleiben azonban kevés kapcsolódó élményét osztotta meg az apjával. Arról azonban lehet tudni, hogy járt a császári előszobában („eö Fölsege Anticamerájában”) – ami fontos találkozási helyszínként működött, és ahová kizárólag meghatározott rang felett lehetett bebocsátást nyerni –,¹⁷ valamint a legfontosabb udvari hírek hozzá is eljutottak, például Eleonóra császárnénak, I. Lipót özvegyének a haláláról már másnap, január 20-én a következő sorokkal részletesen tájékoztatta az apját. „Sztintén tegnap 5 ora tajban dél utan, az Örégh Fölséges Császárnénk Eleonora Szentül ez vilaghbúl ki múlt, az enyihany napi beteksége utan, melybe mint edigh kinlódott, arra való nézve, egész Bics varosa, legh füképpen penigh Fölséges Udvar igen nagy Szomorusagba vagyon. Kinek temetését, noha ugyan mar azokatúl fog vást miolta betekségében fekütt, sokakat eö Fölsége készétetni megh parancsolta, de mivel mégh az mint hallyuk hozza tartozando pompas dolgok, mind el nem késülhetettek, vagy két, vagy több hétikis halasztani fogja eö Fölsége.”¹⁸

Zichy Ferenc számára egyetemi hallgatóként a legfontosabb reprezentációs események kétségkívül a saját tanulmányi előmeneteléhez kötődtek, 1719 tavaszán szerzett ugyanis *baccalaureatusi* címet,¹⁹ szűk másfél évvel később, 1720. augusztus 8-án pedig a *magisteri* promóciójára is sor került.²⁰ A filozófiai stúdiumának a

¹⁴ FAZEKAS: A bécsi Pazmaneum Nr. 1203., Nr. 1235.

¹⁵ Zichy Ferenc Zichy Péternek Bécs, 1718. 12. 21. MNL OL P 707. XXXIII. Nr. 18195.

¹⁶ Bécs, 1720. 08. 28. Uo. Nr. 18203.

¹⁷ Uo. Az uralkodói előszobák rendszeréhez bővebben lásd: PANGERL: „Höfische Öffentlichkeit”.

¹⁸ Bécs, 1720. 01. 20. MNL OL P 707. XXXIII. Nr. 18209.

¹⁹ Az 1719. évi baccalaureátusok névsorát lásd Moretus könyvének a címlap mögötti oldalán: MORETUS: Tractatus physico-mathematicus.

²⁰ Az adott tanév új magisztereinek a névsorát lásd Krieger könyvének a függelékében. KRIEGER: Tractatus meteorologicus.

megkoronázását jelentő utóbbi fokozatszerzés és védés előkészítéséről, valamint a további teendőkről a fiatal gróf az apjával rendszeresen egyeztetett, amire nem csupán a családfej tájékoztatása és bizonyos kérdésekben az engedélye miatt volt szükség, hanem a tekintélyes költségek fedezése miatt is, amelyeket Ferenc előzetesen nagyjából 800 forintra becsült.²¹ A költségek azért is voltak ilyen magasak, mert Zichy magiszteri promóciója uralkodói védnökségben (*sub auspiciis imperatoris*) valósult meg, ami fontos elismerésnek és látványos reprezentációs gesztusnak számított.²² Korábban a famíliából már Zichy Pál is hasonló módon tehetett vizsgát, valamint 1718-ban Csáky Miklós is ugyanebben a megtiszteltetésben részesült,²³ de Ferenc volt az utolsó ismert egyházi személy, aki a vizsgájáért az uralkodótól, pontosabban az ő képviselőjében eljáró magas rangú tisztségviselőtől – aki esetében gróf Sigismund Friedrich von Khevenhüller (1666–1742), alsó-ausztriai helytartó volt – drágakövekkel ékesített aranykeresztet kapott ajándékba.²⁴ Az ünnepi esemény udvari jellegét erősítette, hogy a promóción I. József özvegyének, Vilma Amália császárnénak négy – magas rangú famíliából származó (Althann, Herberstein, Hohenfeld, Thurn und Valsassina) – nemesi apródja (*Edelknabe*) is jutalmazottként vett részt, akik pedig drágakövekkel kirakott császári portrét vehettek át. A promócióról az udvari nyomtatott nyilvánosság első számú orgánuma, a *Wienerisches Diarium* részletes híradást közölt, megemlítve Zichy Ferenc nevét is.²⁵ Abban, hogy a magyar kispapot ilyen fontos udvari megtiszteltetés érte, a családja pozíciója és a háttérben feltételezhető befolyásos pártfogói mellett személyes tehetsége is alapvető szerepet játszott, ő ugyanis – Franz Anton von Spaun, a bécsi egyetem leendő rektora és egy további azonosításra váró bizonyos Franz Haaß/Haas mellett – az évfolyam legjobb hallgatójaként végzett.²⁶

A promócióját követően Zichy még egy tanévet tanult Bécsben, elvégezve a teológiai képzés első évfolyamát, majd 1721 júliusában távozott a városból és tanulmányait Rómában folytatta.²⁷ Ferenc 1723 tavaszáig pallérozódott a Gregoriana Egyetemen a Collegium Germanicum et Hungaricum szeminaristájaként, majd szubdiakónusként távozott, és egy évvel később, 1724. április 10-én Nagyszombatban szentelték pappá.²⁸ Újmiséjét azonban bő egy hónap múlva a Habsburg-rezidenciavárosban tarthatta meg rendkívül reprezentatív körülmények között.

²¹ Bécs, 1720. 06. 26. MNL OL P 707. XXXIII. Nr. 18204. A költségek legnagyobb részét könyv kiadása jelentette, ami Zichy téziseit és VI. Károlyról mint oszmánok felett győzedelmeskedő császárról készült metszetet vagy metszeteket is magában foglalt. A kötet megjelenését azonban egyelőre sajnos nem sikerült igazolni.

²² RATH: Die Promotionen und Disputationen 102.

²³ Uo. 91., 102.

²⁴ Uo. 85–86.

²⁵ WD 1720. 08. 10.

²⁶ Uo.

²⁷ Rómából meggyengült egészségi állapota miatt kellett még a papszentelését megelőzően hazatérnie, lásd: VERESS: A római Collegium Germanicum et Hungaricum 134.

²⁸ MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 135.

Az előkészületek miatt Zichy már április 22-én megérkezett a császárvárosba – miként az mostohaanyjának, gróf Bercsényi Zsuzsannának (1691–1745) írt leveléből kitűnik, amelyből arról is információt szerezhetünk, hogy ekkor Ferenc még úgy tudta, hogy várhatóan május 15-én kerülhet sor az újmiséjére.²⁹ A primíciáját azonban Zichy már egy nappal korábban, május 14-én megtarthatta, ami fontos udvari ünnepség részét képezte, ugyanis a Hofburg közvetlen szomszédságában lévő Ágoston-rendi templomban ekkor mutatták be VI. Károly és Erzsébet Krisztina harmadik lányát, a hat hete született Mária Amália főhercegnőt.³⁰ A templomi szertartáson az uralkodópár mellett részt vett Girolamo Grimaldi (1674–1733) pápai nuncius, Francesco Donà (1681–1732), a Velencei Köztársaság bécsi követe, valamint az udvari elit, köztük a városban tartózkodó kamarások és titkos tanácsosok. A lorettói kápolnában a misét ugyan Bachich Péter boszniai püspök tartotta, de a Szent Sebestyén-mellékoltárnál Zichy mutatta be a neki asszisztáló Vítus Georg Tönnemann (1659–1740) jezsuita páter és császári gyóntató segítségével a szentmiseáldozatot, majd pedig újmisési áldásban részesítette az egybegyűlteket. A fényes udvari körülmények között tartott primícia megszervezése ugyan a família részéről több száz forintnyi költséget igényelt, de ennél látványosabban aligha lehetett volna felhívni az uralkodó és az udvari elit figyelmét az egyházi szolgálatát megkezdő fiatal grófra.³¹

A püspöki székig vezető út

Zichy Ferenc ugyan VI. Károly adománya révén már 1718 óta viselte a Szent Györgyről nevezett szerencsi apáti címet,³² de ünnepélyes beiktatására csak a felszentelését követően, 1724. július 30-án Egerben került sor.³³ Az avatást a helyi püspök gróf Erdődy Gábor Antal (1684–1744) végezte, a szertartáson pedig két egri kanonok, Kiss János ansariai címzetes püspök és Foglár György (1670–1754) serviai választott püspök segédkezett. Az ünnepségen nem csak az apa, a nevelőanya és a testvérek vettek részt, hanem a helyi egyházi és világi elit is. Zichy pályakezdése tehát nagyon jól alakult, a vele kapcsolatos hírek pedig a bécsi újság révén az udvari nyilvánosságban is visszhangra találtak. Ebbe a meredeken induló pályáivbe jól illeszkedett Ferenc 1725. évi nagyváradi kanonoki és plébánosi ki-nevezése,³⁴ ami az apával közeli kapcsolatban álló Csáky Imre kalocsai érsek közbenjárásának volt köszönhető, aki 1702-től haláláig a nagyváradi püspöki méltó-

²⁹ Bécs, 1724. 04. 26. MNL OL P 707. XXXIII. Nr. 18494.

³⁰ OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 12. Fol. 403r–407v; WD 1724. 05. 17.

³¹ Mohl adatai szerint az udvari zene és a császárnénak átadandó koszorúk több száz forintos költséggel jártak. MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 135.

³² Az uralkodói adománylevelet 1718. augusztus 8-án állították ki. MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 1.

³³ WD 1724. 08. 09.

³⁴ MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 136.

ságot is viselte.³⁵ Zichy pályakezdése ily módon hasonlóan alakult, mint egykori diáktársa Csáky Miklós és a néhány évvel idősebb gróf Forgách Pál (1696–1759) egyházi szolgálata, akik a felszentelésüket követően szintén a nagyváradi székeskáptalan tagjai lettek.³⁶ Zichy azonban csupán rövidebb ideig maradt meg a partiumi városban, 1727-ben már esztergomi kanonoki kinevezést kapott,³⁷ ellenben Csáky és Forgách hosszabb időn keresztül szolgáltak Váradon, ahol később, egymást követő módon a helyi püspöki méltóságot is elnyerték.³⁸ Az esztergomi káptalanban 1734-ig maradt meg Ferenc, amikor vágújhelyi prépostnak nevezték ki,³⁹ de még ezt megelőzően 1731-ben nyitrai főesperessé tudott előlépni, amely méltóságot szűk két évtizeddel korábban rokona, Zichy Pál is viselte.⁴⁰

Vágújhelyi prépostként Zichy ugyan novi címzetes püspök lett, de az 1730-as évek hátralévő részében nem tudott sem az egyházi, sem a világi hierarchiában előbbre jutni.⁴¹ Ferenc aktívan látta el a vágújhelyi teendőit, fejlesztve a helyi plébánia épületét és gazdálkodását,⁴² de született főnemesként kétségtávol nagy lehetett rajta a nyomás, hogy nem csupán a saját ambíciója, hanem a családja érdekében is minél magasabbra ívelő pályát tudjon felmutatni. Kortársai és egykori iskolatársai közül például báró Patachich Gábor (1699–1745) már 1733-tól kalocsai érsek,⁴³ Csáky Miklós pedig 1737-től váradi püspök volt. A feljebb lépéshez számos tényező szerencsés összjátékára volt szükség, amelyek között a család pozíciója, valamint az adott személy tehetsége és a feladatra való rátermettsége alapvető szerepet játszott, de a folyamatot a befolyásos pártfogók is nagy mértékben segíteni tudták. Zichy esetében az 1730-as évek folyamán talán a nagyobb tekintéllyel bíró közbenjáró személy hiánya lassította a ranglétrán való előrelépésének a dinamikáját, ugyanis apja már 1726-ban meghalt, anyja családja, a Homonnai Drugethek kihaltak, mostohaanyjának az apja, gróf Bercsényi Miklós (1655–1725) Rákóczi Ferencet követte az emigrációba, valamint a famíliához közelebb álló két főpap, Keresztély Ágost (1666–1725) esztergomi érsek és Csáky Imre kalocsai érsek is már elhunyt.

³⁵ Csáky pályájához és működéséhez bővebben lásd: MÁLNÁSI: Gróf Csáky Imre.

³⁶ BUNYITAY – MÁLNÁSI: A váradi püspökök 237. A három leendő püspök pályakezdésének a hasonlóságára már a kortárs, Alapy János is felhívta a figyelmet. ALAPY: Annus Jubileus 6.

³⁷ KOLLÁNYI: Esztergomi kanonokok 342. Apja halála miatt már 1726-ban is hosszabb időre elutazott Váradról.

³⁸ Közülük Csáky közvetlenül a váradi kanonoki stallumból tudott a helyi püspöki székhez feljebb lépni, ellenben Forgách a két szolgálata között pozsonyi nagyprépostként is működött. BUNYITAY – MÁLNÁSI: A váradi püspökök 237–315.

³⁹ MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 6.

⁴⁰ KOLLÁNYI: Esztergomi kanonokok 331.

⁴¹ Mohl adatai szerint Zichy 1737-ben udvari tanácsosi kinevezést nyert, de ez esetében inkább kisebb reprezentációs értékkel bíró, tényleges tanácsadói funkcióval és feladatkörrel nem járó címet jelentett. MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 137.

⁴² Uo.

⁴³ Patachich pályájához bővebben lásd: TÓTH: A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye 65–98.

Az 1739–1740-es évek folyamán Zichy Ferenc gróf Batthyány Lajos (1696–1765) magyar udvari kancellárnak írt leveleiből három sikertelen feljebb lépési kísérletéről is tudunk. Elsőként 1739 decemberében a következő sorokkal fordult a kancellárhoz, támogatását kérve annak érdekében, hogy a Helytartótanács főpapi tanácsosai közé bekerülhessen: „mivel M[éltóságos]. Groff Berényi Püspök Uram p[ro]motiojával az Föls[éges]. Consiliumi consiliariátussághnak tiszte fell szabadúlt légyen, mely ambár nem oly notabilis segítséghett hozzá importantiát vonsz magha után, iffia Embernek mindazonáltal fükép olyasnak mint magham az ki részről maid csak nem számkivetetnek semi modom ud lévén qualificatiomban mondhatom maghamat, mind ezeknélis betsösseb, mély submissióval esedezvéen Excellentiádnak méltosztassék az el hagyatatokhoz született Uri kegyelmességébül ez éránt Fölséghes Udvarhoz adandó alázatos instanitámban kegyessen patrocinalni”.⁴⁴ Gróf Berényi Zsigmondot (1694–1748) 1741-ben valóban pécsi püspöknek szentelték fel, de a rendelkezésre álló adatok szerint a helytartótanácsosi méltóságában még egészen 1741-ig megmaradt,⁴⁵ ezért Zichynek a kinevezésig még kellett néhány évet várnia. Zichy Ferenc az újmiséjét követően, az 1720-as évek második felében vagy az 1730-as évtizedben még ha meg is fordult Bécsben, nem tudunk róla, hogy az udvarban aktívabban képviseltette volna magát, ekkor az érdekeit a levelein és a kapcsolatain keresztül próbálta érvényesíteni. Ferenc az udvarban jelentős befolyással rendelkező Batthyány Lajossal is igyekezett bizalmas kapcsolatot kialakítani, akit 1733-ban már kancellári kinevezésekor köszöntött,⁴⁶ illetve eltérő rendszerességgel, de a nagyobb egyházi ünnepek és névnapja alkalmával szívélyesen üdvözölt.⁴⁷

Zichy 1740 januárjában – a korábban idézett levelét követően alig két héttel – újabb kérrrel fordult a kancellárhoz: „Mivel penigh Kegyelmes Uram, szinte ezen álkalmatossággal értettem Nitrai M[éltó]sághos Püspök, s-Feő-Ispány Urúnk halálát, mely Vacántiáért már ugyan az ellébbi uttalis Excellentiádnak alázatos akkori udvarlássom lett jelentetem vólt maghamot ambár Isten eő Sz[ent]. Fölséghe azon alkmaltossággal nékem nem szánta, bizván annal inkább örökes Szent-Irgalmasságában most ujra szerentsémet p[ró]bálnom egész szándékom.”⁴⁸ Ferenc tehát a gróf Johann Ernst von Harrach (1705–1739) előző év decemberében bekövetkezett halála után megüresedett nyitrai püspöki szék megszerzésére törekedett.⁴⁹ A siker érdekében Zichy még az elhunyt püspök befolyásos apját, gróf Alois Thomas Raymond von Harrach (1669–1742) alsó-ausztriai tar-

⁴⁴ Vágújhely, 1739. 12. 20. MNL OL P 1314. Nr. 106494.

⁴⁵ EMBER: A m. kir. Helytartótanács 198.

⁴⁶ Nagyszombat, 1733. 05. 23. MNL OL P 1314. Nr. 106492.

⁴⁷ Uo. Nr. 106491–106523.

⁴⁸ Vágújhely, 1740. 01. 03. Uo. Nr. 106491.

⁴⁹ Zichy Ferenc Batthyány Lajosnak írt sorai azt sejtetik, hogy már Harrach kinevezését megelőzően, tehát 1736-ban is törekedett a nyitrai püspöki szék megszerzésére, de ezt további vizsgálat igazolhatja.

tományi marsallt, korábbi császári diplomatát szintén megkereste a támogatását kérve, levelében pedig nem csupán a saját, tizenhét éve hűen végzett szolgálataira hivatkozott, hanem a felmenőinek az elmúlt ötszáz évben felmutatott katonai és politikai érdemeire is.⁵⁰ A nyitrai püspöki méltóság elnyerése – az aktuális megüresedésen túl – azért lehetett vonzó cél Zichy számára, mivel a nyitrai egyházmegye az oszmán visszafoglaló háborúk után nem szorult újjáépítésre, a családja révén a tágabb régióban rendelkezett helyismerettel, illetve a Bécshez közel fekvő püspökség sokáig politikai jelentőséggel bírt, ugyanis Harrach elődjei közül többen kancellári méltóságot is viseltek.⁵¹ A nyitrai püspöki széket végül 1740 novemberében nem Zichy, hanem gróf Esterházy Imre Gábor (1689–1763) esztergomi kanonok és segédpüspök tudta megszerezni,⁵² aki rokonságban állt az esztergomi érsekkel, ugyanis apja, Péter (†1741) gróf Esterházy Imre (1663–1745) érsek unokatestvére volt.

1740 tavaszán, a nyitrai püspökségért folyó egyre reménytelenebbnek tűnő versenyben a magára – legalábbis folyamodványában mindenképp – „számkivetettként” tekintő Zichy Ferenc a szepesi prépostságot is igyekezett a maga számára megszerezni.⁵³ Ebben a megmérettetésben azonban a fiatalabb unokatestvérével, a felemelkedőben lévő gróf Barkóczy Ferenc (1710–1765) leendő egri püspökkel, majd esztergomi érsekkel szemben maradt alul.⁵⁴

Zichy Ferenc számára új lehetőségeket az uralkodóváltás, VI. Károly halála és Mária Terézia trónra lépése hozott. A vágújhelyi prépost részt vett az 1741. évi pozsonyi országgyűlésen, amelyen aktív szerepet vállalt. Május 20-án azon küldöttség tagjává választották,⁵⁵ amelynek tagjai egy héttel később az újonnan összeült diéta képviselőitében a császárvárosba utaztak, hogy a fiatal uralkodónőt a koronázó országgyűlésre ünnepélyes módon meginvitálják.⁵⁶ A delegáció igen népes volt, 34 főt számlált, akik között az alsó- és a felsőtábla kiválasztott tagjai, egyháziak és világiak, valamint nemesi és polgári származásúak egyaránt képviseltették magukat, ily módon a küldöttség valóban képes volt arra, hogy a magyarországi rendi társadalom reprezentánsaként lépjen fel. A delegáció vezetője Erdődy Gábor Antal egri püspök volt, a főpapok közül pedig Zichy mellett Csáky Miklós utazott még Bécsbe, akik mindketten kiváló helyismerettel rendelkeztek. A küldöttségben való részvétel szimbolikus és személyes jelentőséget egyaránt hordozott magában, ugyanis az új uralkodónak ez volt az első nyilvános találko-

⁵⁰ Neustadel (Vágújhely), 1740. 09. 04. OeStA AVA FA Harrach Fam. in spec. Kt. 106. Nr. 44.

⁵¹ A nyitrai püspökök közül Erdődy László Ádám különösen aktívan bekapcsolódott az udvari életbe is, pályájához bővebben lásd: KÖKÉNYESI: Egy magyar főpap.

⁵² Esterházy nyitrai püspök később szintén aktív ceremóniális szerepet játszott Mária Terézia udvarában. KÖKÉNYESI: Szolgálat és reprezentáció 100.

⁵³ Vedrőd, 1740. 05. 17. MNL OL P 1314. Nr. 106496.

⁵⁴ Barkóczy anyja, Julianna (†1746) Zichy Ferenc apjának, Péternek a húga volt.

⁵⁵ KOLINOVICS: Nova Ungariae 62.

⁵⁶ OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 18. Fol. 150r–154r.

zása a Magyar Királyság rendjeivel, ami Zichy számára is kiváló lehetőséget biztosított arra, hogy Mária Terézia figyelmét magára felhívja. A küldöttséget az uralkodónő délután öt óra magasságában fogadta a Hofburgban található lakosztályában, ahová (legalábbis a rezidencia belső udvaráig) a delegáció tagjai tizenhét darab kétlovas hintóval érkeztek. A küldöttség nevében Erdődy Gábor Antal intézett latin nyelvű beszédet Mária Teréziához, kifejezve az apja elvesztése miatti részvétüket, valamint gratulációjukat átadva egyfelől a trónra lépése, másfelől József főherceg születése miatt. Az uralkodónő válaszáat követően a küldöttség tagjai egyenként kézcsókra járulhattak, majd pedig tiszteletüket tették Erzsébet Krisztina özvegy császárnénál és Lotaringiai Ferencnél, a leendő társuralkodónál is.

Zichy Ferenc pályája a következő években újabb növekvő tendenciát mutatott, amelynek első állomását 1742-ben a helytartótanácsosi méltóság megszerzése jelentette.⁵⁷ A vágújhelyi prépost tehát a belügyi igazgatás terén fontos országos kormány szervnél jutott pozícióba, ahol a főpapok közül ekkor még az idős Esterházy Imre esztergomi érsek és Erdődy Gábor Antal egri püspök volt hivatalban. A tanácsosi státusz egyfelől lehetőséget kínált Zichy számára, hogy bizonyos országos kérdésekben – köztük oktatási ügyekben – véleményt nyilvánítson,⁵⁸ ezáltal a politikai befolyását növelje, másfelől pedig a kinevezés 1500 forint értékű éves fizetést is biztosított a számára.⁵⁹

Zichy azonban csupán 1744-ig viselte a helytartótanácsosi hivatalát, ugyanis ekkor kapott győri püspöki kinevezést, amely révén végre sikerült megyéspüspökké válnia. Ferenc 1743 őszén előbb a betegeskedő Adolf Groll (1682–1743) püspök koadjutora lett,⁶⁰ aki támogatta őt a kinevezés során, majd november végi halálát követően az utódjává vált. Zichy december 2-án már azzal kapcsolatban fordult Batthyány kancellárhoz, hogy az uralkodónő a „Pöspökségemhez örökösösen ragasztott Feő-Ispányágb[a] is engem kégyelmessen confirmálni méltoztassék”, ugyanis az „Ember emlékvezetitül fogvást” összetartozott.⁶¹ Zichy Ferenc elődjeihez

⁵⁷ EMBER: A m. kir. Helytartótanács 198. 1742. február 13-án feltehetően ezügyben nyújtott be újabb kérvényt Zichy, amellyel kapcsolatban Batthyány Lajos támogatását kérte, hangsúlyozva, hogy a haza és az udvar szolgálatára szeretne ily módon is lenni, de egyúttal elégedetlenségének is hangot adott: „tizen kilencz esztendőbéli szolgálataim után maid világh szegletén fejejtetnek”. MNL OL P 1314. Nr. 106497.

⁵⁸ Zichy helytartótanácsosként például Koptik Odó (1692–1755) dömölki bencés apát nemesi akadémiaalapítási tervzetével is foglalkozott. KÖKÉNYESI: Alternatívák 230–231.

⁵⁹ A kinevezésért Zichynek 375 forint taxát kellett fizetnie, amelyről elismervényt 1742. november 29-én állítottak ki a számára. MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 27.

⁶⁰ Az ügy előmozdítása érdekében Zichy a következő kéréssel fordult Batthyány kancellárhoz: „méltoztassék Fölséghe Asszonyunknál az Győri Coadjutorsághért M[éltó]sághos Püspök Uram által reménségem felött mostani utommal fel küldött Instantiát részemre hathatos Interpositiojával Excellentiának kegyessen secundálni [...]” Pozsony, 1743. 08. 23. MNL OL P 1314. Nr. 106498. Mohl adatai szerint Zichy ezt közvetlenül megelőzően lett botri címzetes püspök is. MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 137.

⁶¹ Pozsony, 1743. 12. 02. MNL OL P 1314. Nr. 106517.

hasonlóan szintén megkapta Győr vármegye főispáni méltóságát is⁶² – ami a püspök vármegyén belüli hatalmi pozíciójának a megőrzése miatt volt fontos a számára –, a székét pedig ünnepélyesen 1744 májusában foglalta el.⁶³ Zichy kinevezése új korszakot vetített előre, hiszen hosszabb idő óta, az oszmán visszafoglaló háború kezdete óta ő volt az első született magyar főpap, aki győri püspöki kinevezést kapott, amely jól illeszkedett a tereziánus kormányzat jutalmazási és egyházpolitikájába egyaránt.⁶⁴

Püspökként az udvarban

A győri püspöki méltóság révén Zichy Ferenc jelentősége az egyházi és a rendi társadalomban is számottevő módon megerősödött. Az új megyéspüspök tekintélyét pedig tovább növelte, hogy Mária Terézia 1744. január 9-én titkos tanácsossá (*Geheimer Rat*) nevezte ki.⁶⁵ A titkos tanácsosi méltóság ugyan ekkor már nem párosult tényleges tanácsadói funkcióval, de viselése fontos reprezentációs kiváltságnak számított, annál is inkább, mivel a titkos tanácsosok az uralkodói rezidenciák legbelső látogatható teréig, a tanácssteremig (*Ratsstube*) szabadon bejárhattak, valamint a különféle udvari eseményeken a kamarási és a titkos tanácsosi kinevezés dátuma biztosította a résztvevő főurak egymáshoz viszonyított rangját és az adott ceremónián kijelölt helyét.⁶⁶ Zichyt 1744-ben Mária Terézia magyar királynőként tudta titkos tanácsosnak kinevezni, ugyanis a császári koronát ekkor még VII. Károly bajor választófejedelem viselte. 1745 őszén, I. Ferenc megkoronázása révén aztán visszakerült a császári cím a Habsburg–Lotaringiai-dinasztiához, ami után Zichy már törekedett a valóságos császári titkos tanácsosi méltóság megszerzésére.⁶⁷ A győri püspök kinevezését már 1746. július 2-án deklarálták, de eskütételére majd csak másfél évvel később, 1748. január 14-én került sor.⁶⁸ Aznap vasárnap volt, és a Hofburg nagy udvari kápolnájában az udvar, valamint a pápai nuncius és a velencei követ szentmisén vett részt, ami előtt Zichy Ferenc a tiroli származású Welsperg gróffal együtt előbb I. Ferenc előtt a saját lakosztályában, majd pedig Mária Teréziánál szintén a saját lakosztályában tehetette le a titkos tanácsosi esküjét. A császár előtti eskütételnél a ceremóniarendnek megfelelően gróf Rudolph Joseph von Colloredo (1706–1788) birodalmi alkancellár és Andreas von Mohr referen-

⁶² MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 11.

⁶³ MOHL: Győregyházmegyei jeles papok 137.

⁶⁴ A témához bővebben lásd: BAHLCKE: A magyar püspöki kar; FORGÓ: A társadalmi mobilitás lehetőségei 67–69.

⁶⁵ OeStA HHStA RK GehR Kt. 7. Fasc. 2. Nr. 31.; MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 10. Az előbbi irat befotózásáért itt szeretnék Lengyel Máriának köszönetet mondani.

⁶⁶ A témához bővebben lásd: KÖKÉNYESI: A kamarási címtől; PANGERL: „Höfische Öffentlichkeit”; STOLLBERG-RILINGER: Maria Theresia 332–349.

⁶⁷ Az ügy előmozdítása érdekében kérvényt is nyújtott be, amely pontos datálást nem tartalmaz: OeStA HHStA RK GehR Kt. 7. Fasc. 2. Nr. 31.

⁶⁸ MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 13–14.; OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 21. Fol. 207v–208v.

dárius, a császárné előtti eskütételnél pedig gróf Anton Corfitz von Uhlfeld (1699–1769) államkancellár és báró Johann Christoph von Bartenstein (1689–1767) tanácsos segédkezett.⁶⁹ A hasonló korú püspökök közül Patachich Gábor kalocsai érseket már igen hamar, 1736-ban kinevezték titkos tanácsossá, de Barkóczy Ferenc és Csáky Miklós is csak 1746-ban tudott valóságos császári titkos tanácsosi méltóságra szert tenni, habár Barkóczy tíz évvel fiatalabb volt Zichynél. Ellenben a győri püspöknél négy évvel idősebb Forgách Pál váradi püspöknek csupán 1747–1748 folyamán adományoztak titkos tanácsosi címet.⁷⁰

Zichy Ferenc a titkos tanácsosi rang megszerzése körüli időszakban két alkalommal is aktívan bekapcsolódott az udvari reprezentációba. Előbb 1744 augusztusában részt vett a Pozsonyba összehívott rendi konkurzuson (*concursum*), amely az osztrák örökösödési háború során második alkalommal hirdetett meg nemesi felkelést (*insurrectio*). Augusztus 16-án pedig a pozsonyi kapucinus templomban az uralkodópárnak és kíséretének mutatott be szentmisét.⁷¹ A szertartás helyszíne ugyan nem Bécs, hanem Pozsony volt, de az uralkodópár nyilvános jelenléte udvari eseménnyé emelte a szertartást. Az udvar pozsonyi tartózkodása idején a magyar főpapok közül többeknek lehetősége adódott az uralkodópár és kísérete, valamint az összegyűlt magyar főurak számára liturgikus szolgálatot végezni. Például augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén a Szent Márton-dómban Erdődy Gábor Antal egri püspök celebrálta a misét, ugyanis Esterházy Imre prímást már csak hordszéken tudták a templomba vinni, aznap délután pedig Esterházy Imre Gábor nyitrai püspök tartotta az udvarnak a jezsuita templomban a vesperást.⁷²

Fél évvel később, 1745. március 14-én már a császárvárosban tűnt fel Zichy Ferenc, amikor fontos udvari ünnep aktív résztvevője volt.⁷³ Ekkor telt le a hathetes gyermekágyi időszak Mária Terézia második fiának, Károly főhercegnek a születését követően, amit az udvarban fényes módon megünnepeltek. Az Ágoston-rendi templomban bemutatott vasárnapi hálaadó szentmisén az uralkodópár, Lotaringiai Károly herceg, az udvar főrangú tagjai, számos apát és szerzetesi előljáró, valamint a városban tartózkodó további arisztokraták és előkelő vendégek is részt vettek. Az udvari zene (*Hofmusik*) kíséretben bemutatott misét – a Zichy által már jól ismert – lorettói kápolnában celebrálta a győri püspök, azt megelőzően pedig Camillo Paolucci (1692–1763) pápai nuncius adott áldást. Az egyházi szertartást követően az udvarban és a városban látványos ünnepséget tartottak. Ha-

⁶⁹ OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 21. Fol. 208r.

⁷⁰ KÖKÉNYESI: A magyar arisztokraták integrációja 361–366.

⁷¹ KHEVENHÜLLER-METSCH: Tagebuch 238.

⁷² Uo. 237–238.

⁷³ OeStA/HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 20. Fol. 94v–100v.; WD 1745. 03. 17.; WD 1745. 03. 20. Anh. A *Wienerisches Diarium* híradása Zichy bemutatásánál még a királyi titkos tanácsosi címét is külön kiemelte. Korábban február 14-én, Zichy püspök Károly főherceg tiszteletére Győrben is fényes ünnepséget tartott. BÁRDOS: Győr zenéje 269.

sonló jelentőségű udvari eseményen a liturgikus szolgálat elvégzése jelentős ki-
váltságnak számított, ami jelen esetben Zichy udvari megbecsültségét és kapcsol-
atrendszerét tükrözte.

Hasonló minőségben a győri püspök legközelebb az évtized végén, 1748–
1749 folyamán volt jelen a császárvárosban és vált az udvari reprezentáció aktív
részesevé. 1748-ban – a korábbi évek gyakorlatának megfelelően – VI. Károly csá-
szár haláláról háromnapos gyászszerzetással emlékeztek meg az udvarban, a
Schönbrunn udvari kápolnájában az özvegy császárné és az uralkodópár jelenlé-
tében misét mutattak be, október 18-án dél és délután egy óra között, valamint
másnap délelőtt kilenc és tíz óra között a város és az elővárosok minden templo-
mának a harangja folyamatosan szólt.⁷⁴ Október 18-án és 19-én a Neuer Markt-
on álló kapucinus templomban vigíliát és gyászszerzetartást tartottak, amelyeket
Zichy püspök vezetett. A szerzetartáson ugyan az uralkodócsalád tagjai személyesen
nem vettek részt, de ettől függetlenül abban a templomban, ahol a Habsburg-di-
nasztia kriptája található, liturgikus szolgálatot végezni oly módon, hogy közben
a zenei kíséretet az özvegy császárné udvartartásának zenészei biztosították,
fontos bizalmi gesztusnak számított.

Szinte pontosan egy évvel később, 1749. október 22-én tűnt fel Zichy Ferenc
újra nyilvános módon a császárvárosban, amikor is gróf Kollonich Zsigmond
(1676–1751) bécsi érsek, bíboros pappá szentelésének ötvenéves jubileumát ün-
nepelték.⁷⁵ A Stephansdomban fényes körülmények között ünnepi misét tartottak,
amelyen az uralkodópár, József főherceg, Mária Anna főhercegnő, Lotaringiai
Anna Sarolta hercegnő (I. Ferenc császár húga), valamint számos egyházi és világi
előkelő személy is részt vett. A szerzetartáson szép számban képviseltették magukat
magyarországi püspökök és érsekek is, akik a kapcsolódó ceremónialeírás szerint
meghívásra érkeztek.⁷⁶ A magyarországi felsőklérus tagjai közül Zichyn kívül to-
vábbi öt főpap koncelebrált az ünnepeltnek: gróf Michael Karl von Althann (1702–
1756) váci püspök, Csáky Miklós kalocsai érsek, gróf Franz Anton von Engl/Engel
(1702–1777) belgrádi püspök, Esterházy Imre Gábor nyitrai püspök, valamint
báró Klobusiczky Ferenc (1707–1760) zágrábi püspök. Arról egyelőre nem áll
rendelkezésre információ, hogy rajtuk kívül hívtak-e meg más magyarországi pre-
látust, ettől függetlenül a jelenlétük a szerzetartáson domináns volt, ugyanis rajtuk
kívül mindössze három további főpap – gróf Ferdinand von Hallweil (1706–1773)
bécsiújhegyi püspök, Franz Anton von Marxer (1704–1775) bécsi segédpüspök és
gróf Franz Ernst von Salm-Reifferscheidt tournai-i püspök – koncelebrálta a misét,
illetve mellettük még további szerzetesi előjárók is asszisztáltak. A szerzetartást

⁷⁴ VI. Károly 1740. október 20-án hunyt el, de mivel 1748-ban október 20-a vasárnapra esett, ezért a
háromnapos gyászszerzetartást október 18–19-én és 21-én tartották meg. OeStA HHStA OMeA ZA-
Prot. Bd. 21. Fol. 417v; WD 1748. 10. 23.

⁷⁵ OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 21. Fol. 190v–198r; WD 1749. 10. 25.; WD 1749. 10. 29. Anh.

⁷⁶ OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 21. Fol. 191v.

követően az érseki palotában ünnepi ebédet tartottak, amelyen részt vett Mária Terézia és I. Ferenc, de a 41 fős magas rangú asztaltársaságnak bizonyára a magyarországi püspökök, köztük Zichy Ferenc is a tagja volt.⁷⁷ E meghívott kör tagjának lenni, az uralkodócsalád, valamint az egyházi és világi elit jelenlétében ünnepi misét koncelebrálni fontos reprezentációs privilégiumnak számított. A magyarországi püspökök császárvárosi jelenléte pedig a közelgő 1751. évi országgyűlés miatt akár az udvar politikai céljaival is összecsenghetett.

Kollonich Zsigmond aranymiséjét követően úgy tűnik, hogy a győri püspök egy évtizedre eltűnt az udvarból, legalábbis egyelőre nem látjuk nyomát annak, hogy bármilyen ceremoniális eseményen szerepet vállalt vagy kapott volna. A távolmaradás hátterében minden bizonnyal az adósságai miatt meginduló eljárást feltételezhetjük, Zichy Ferenc ugyanis 1750-ben odáig jutott, hogy a részben örökölt, de nagyobb részt saját maga által felhalmozott tartozásai miatt – amelyek tetemes összeget, nagyjából félmillió forintot tettek ki – zárgondnokságot kellett maga ellen kérnie, amelyet Mária Terézia 1750. január 23-án hagyott jóvá.⁷⁸ A győri püspök a növekvő adósságait – amelyek bővülésében a székvárosában folytatott építkezései, valamint a népes udvartartása egyaránt szerepet játszott – egyre nehezebben tudta a birtokaiból befolyó (évente kevesebb mint 50 ezer forintot kitevő) jövedelméből fedezni. A hitelezők táborá pedig folyamatosan növekedett, amelyet befolyásos főurak, köztük Batthyány Lajos leendő nádor és Kollonich bíboros is gyarapítottak. Az évtized végére azonban – a helytartótanácsi különbizottság munkájának, a zárgondnokok ügyes gazdálkodásának és a leendő örökösök adósságátvállalásának köszönhetően – jelentősen javult a püspök anyagi helyzete, ezért 1759. január 9-én az uralkodónő feloldotta a zárgondnokságot.⁷⁹ Mindezek fényében érthető, hogy Zichy Ferenc az 1750-es években távol maradt a különféle császárvárosi ceremóniáktól és szertartásoktól.⁸⁰ Egyfelől visszas hatást keltett volna, ha ő ebben az időszakban aktívan bekapcsolódott volna az udvari reprezentációba, másfelől az anyagi lehetőségei is rendkívül korlátozottak voltak, például a zárgondnokságának az első két évében mindössze hatezer forint értékű éves járandósággal rendelkezett.

Amint a győri püspök felszabadult a kínos eljárás alól és visszanyerte az anyagi autonómiáját, igyekezett újra megjelenni a bécsi udvarban. 1759. május 13-án az a

⁷⁷ A misére és az ebédre a pápai nunciust, Fabrizio Serbellonit (1695–1775) az uralkodópár akaratának megfelelően nem hívták meg, arra hivatkozva, hogy az ebéden az uralkodópár rangrejtve, kevesebb ceremoniális kötöttséggel kívánt részt venni, ami a nuncius jelenlétében nem lett volna megoldható. Uo. 197v–198r.

⁷⁸ A témához bővebben lásd: BAKÁCS: A hazai hitelügyletek; BAKÁCS: A magyar nagybirtokos 56–60.

⁷⁹ BAKÁCS: A hazai hitelügyletek 23.

⁸⁰ Kivételes eseménynek tekinthető, hogy 1751. május 13-án, Mária Terézia születésnapján a pozsonyi várkapolnában Zichy celebrálhatta az uralkodónőnek és az ünnepség résztvevőinek a szentmisét, ami mutatja, hogy a püspöknek az uralkodónőhöz fűződő jó kapcsolatát a zárgondnokság sem árnyékolta be. (OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 23. Fol. 175v.) Azonban fontos hangsúlyozni, hogy az eseményre Pozsonyban került sor, mégpedig az éppen ülésező országgyűlés időszakában.

megtiszteltetés érte, hogy Mária Teréziának és lányának, Mária Krisztina főhercegnőnek a születésnapján a schönbrunni kastély kápolnájában ő mutathatta be a szentmiseáldozatot.⁸¹ A dinasztia családi ünnepei, kiváltképp pedig az uralkodópárnak a név- és születésnapj ünnepségei jelentős udvari eseménynek számítottak, amelyen nemcsak az udvari elit vett részt, hanem a pápai nuncius és a velencei követ, valamint 1750-től a diplomáciai közeledésnek köszönhetően, ceremoniális inkognitóban az orosz követ is. Mária Terézia születésnapján misét celebrálni pedig Zichy számára nem kizárólag reprezentációs lehetőséget jelentett, hanem személyének egyfajta nyilvános rehabilitációját, az udvarba való ünnepélyes visszafogadását.⁸²

Legközelebb szűk másfél évvel később, 1760. október 6-án sikerült Zichy Ferenc udvari jelenlétét azonosítani, amikor részt vett József főherceg és Pármai Izabella esküvőjén. A Habsburg-Bourbon-szövetséget megerősítő menegző rendkívül fényes körülmények között zajlott, amelyen a magyar rendek tagjai közül is sokan részt vettek, különösen azért, mivel ekkor mutatkozott be a császárvárosban az újonnan alapított Magyar Nemesi Testőrség.⁸³ Zichy neve a ceremoniális forrásokban ezúttal nem a liturgikus funkciója miatt olvasható – az egyházi szertartást a hagyományoknak megfelelően a pápai nuncius végezte –, hanem a győri püspök azon népes kíséret részét képezte, amely a mennyasszonyt ünnepélyes módon a városba kísérte.⁸⁴ A kíséretnek – a nagykövetek városi bevonulásához hasonlóan – csupán meghatározott rang feletti főnemesek lehettek a tagjai, amely által a részvétel nemcsak az udvar és a mennyasszony számára bírt reprezentációs funkcióval, hanem a menet tagjai számára is. Az ünnepi kíséretet 94 darab hatlovas hintó alkotta, amelyek mindegyike egy-egy főrendhez tartozott. Zichy Ferenc a titkos tanácsosok között vonulhatott fel – megelőzve ezáltal a további udvari ranggal nem rendelkező alsó-ausztriai rendek tagjait, illetve a császári kamarásokat. A titkos tanácsosok között szép számban azonosíthatunk magyar főurakat. Az egyháziak közül Zichy menetben elfoglalt pozíciója – amit a titkos tanácsosi cím megszerzésének az időpontja alapján határoztak meg – megelőzte gróf Batthyány József (1727–1799) kalocsai érsekét és Thauszy Ferenc (1698–1769) zágrábi püspökét, azonban Barkóczy Ferenc egri püspök és Esterházy Imre Gábor nyitrai püspök pedig a győri püspöknél vonulhatott előkelőbb helyen. Zichy Ferenc az Ágoston-rendi templomban, ahol az esküvői szertartásra sor került, a többi püspökkel és infulás főpappal együtt a szentély bal oldalán állhatott, majd október 10-én bizonyára az 50 fős magyar rendi delegáció részeként is átadhatta a jókívánságait az ifjú párnak.⁸⁵

⁸¹ OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 27. Fol. 74v. Mária Terézia születésnapj ünnepségeihez bővebben lásd: KÖKÉNYESI: A reprezentáció ceremoniális és retorikai eszközei.

⁸² Bár fontos hangsúlyozni, hogy kegyvesztettnek korábban sem volt tekinthető Zichy. Ezt tükrözi, hogy 1751-ben a magyarországi tartózkodásakor az uralkodópár Győrbe is ellátogatott, amely során Zichy püspöknek is fontos reprezentációs szerep jutott. BÁRDOS: Győr zenéje 269.

⁸³ KÖKÉNYESI: Az udvar vonzásában 134.

⁸⁴ WD 1760. 10. 11. Anh.

⁸⁵ OeStA/HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 27. Fol. 316v–317v; KÖKÉNYESI: A magyar arisztokrácia integrációja 182.

A főnemesség hasonló ceremóniákon való jelenléte egyfelől fontos szerepet játszott a Habsburg-dinasztia legitimációjában és hatalmi reprezentációjában egyaránt, másfelől az ünnepségen való aktív részvétel az egyes főurak tekintélyét, kapcsolati tőkéjét, sőt akár befolyásszerzési képességét is növelte. A magyarországi püspökök udvari jelenlétének a motivációját az 1750–1760-as évek fordulója körüli időszakban jelentősen fokozhatta, hogy Csáky Miklós 1757. évi halála és Barkóczy Ferenc 1761. évi kinevezése között az esztergomi érseki szék betöltetlen volt, a személyes császárvárosi jelenlét pedig pozitívan befolyásolhatta a lehetséges jelöltek esélyeit. Az 1760-as évek hátralevő részében aztán nem tudunk róla, hogy Zichy Ferenc a bécsi udvar ceremonialis életébe bekapcsolódott volna, aminek oka egyfelől életkorának a növekedése, másfelől pedig 1765 augusztusától, I. Ferenc halálát követően a Habsburg-rezidenciavárosban is jelentősen egyszerűsödött a barokk udvari élet.

Szűk egy évvel korábban két fontos megtiszteltetésben is részesült Zichy püspök. Előbb 1764. augusztus 20-án, az újonnan alapított Szent István Rend éves ünnepségén celebrálhatott misét a pozsonyi Szent Márton-templomban az uralkodónőnek, a rendtagoknak és a jelenlévők népes körének.⁸⁶ Majd másfél héttel később, szeptember 1-én az uralkodói család – Mária Terézia, I. Ferenc, József főherceg (sőt már római király), Lipót főherceg és a két legidősebb főhercegnő, Mária Anna és Mária Krisztina – személyesen tett látogatást nála Győrben.⁸⁷ Az uralkodócsalád ekkor az 1764–1765. évi országgyűlés miatt tartózkodott Magyarországon, Győrbe pedig Vácról Pozsonyba menet, kisebb kitérőt téve látogattak el. A városban, sőt már Gönyűn fényes módon fogadták az uralkodócsaládot,⁸⁸ amelynek tagjai szeptember 1-én a püspöknél vacsoráztak, majd nála is szálltak meg, és a másnapi misét követően folytatták útjukat Pozsony felé. A látogatás a rövidsége ellenére is fontos megtiszteltetésnek számított a vendéglátó püspök és – a korábban Mária Teréziától szabad királyi városi rangot kapott – város számára egyaránt.⁸⁹

Aranymise és a Szent István Rendbe való felvétel

Zichy Ferenc pályájának és életművének a megkoronázását jelentette a pappá szentelésének ötvenéves évfordulójára rendezett, rendkívül grandiózus ünnepség, amelynek keretében a bő egy évtizeddel korábban alapított Szent István Rendbe is felvételt nyert. Az aranymiséjét 1775. augusztus 15-én ugyan Győrben tartotta, ennek ellenére e tanulmány keretei között azért térek ki mégis a bemutatására, mert az ünnepségen küldött révén az udvar is képviseltette magát, valamint az érdemrendbe való felvétel hagyományosan udvari szertartásnak számított. A jeles esemény fényét növelte és

⁸⁶ OeStA HHStA HA OMeA ZA-Prot. Bd. 29. Fol. 529v.

⁸⁷ WD 1764. 09. 05.

⁸⁸ BÁRDOS: Győr zenéje 269–270.

⁸⁹ A város és a püspök szempontjából szintén kiemelt jelentőségű esemény volt, amikor 1771 júliusában a Bécsből Budára szállított Szent Jobbot Győrben is ünnepélyes módon fogadták. Uo. 270–271.

egyfajta udvari jellegét erősítette, hogy róla még a *Wienerisches Diarium* is megemlékezett, és nem csupán rövid híradást közölt róla, hanem az eseményről önálló függelékben terjedelmes, több mint négy és fél oldalas leírást adott közre.⁹⁰

Az aranymisét azért augusztus 15-re, Nagyboldogasszony ünnepére időzítették, mert az a győri székesegyház védőszentjének a búcsúünnepé, így aznap nem csupán az ünnepelt primíciájára kerülhetett sor, hanem az átfogó felújítást követően a székesegyház második felszentelésére is. A császárvárosi újságban közölt híradás külön kihangsúlyozta, hogy a bazilika megújulása milyen sok szálon kötődött Bécshez és udvari mesterekhez is, kiemelve Melchior Hefe (1716–1794) császári építésmester és -tanár, illetve Anton Maulbertsch (1724–1796) udvari festő munkáját, valamint azt, hogy a munkálatok során a bécsi képzőművészeti akadémia (*K. K. Akademie der bildenden Künste*) tanácsait is figyelembe vették. A híradás a székesegyházról a következő érzékletes méltatást közölte olvasóival: „főtemplomunk nemcsak az építészet helyessége, a műalkotások kiválósága, a természetes márvány változatossága, mennyisége és nagysága, a díszítések értékessége, hanem minden részletében a meghatározó ízlés miatt is megőrzi a szentély méltóságát, miként a jeles hozzáértők csodálatát is elnyeri, s emellett örökös tartományaink számára a virágzó művészetek tanúságát és tiszteletét hozza el [...]”⁹¹ A beszámoló szerint az aranymisére a Magyar Királyság minden szegletéből és a szomszédos örökös tartományokból is érkeztek vendégek, köztük kizárólag a püspök meghívott vendégei több mint 200 főt tettek ki, akiknek a kíséretével együtt értendő teljes ellátásáról az ünnepelt gondoskodott.

Az ünnepség már augusztus 14-én este megkezdődött díszlövésekkel és ünnepi kivilágítással. A püspökvár előtt látványos diadalkaput emeltek, a palota udvarán zene szólt, az ünnepelt pedig 80 előkelő vendég számára adott vacsorát. Az ünnepnapot reggel fél nyolckor ún. áldásos misével (*Segenmesse*) kezdték – amelynek tartását korábban Zichy püspök rendelte el –, a szertartást és a német nyelvű méltató beszédet Apffalter József (1740 k.–1796) helyi kanonok, komáromi főesperes tartotta, majd 9 órakor Alapy János (1720 k.–1778) dulcinói címzetes püspök és váradi kanonok magyar nyelvű beszéde következett.⁹² A magyar- és horvátországi káptalanok küldöttjei, valamint további különböző rangú szerzetesek és világi papok tíz óra magasságában kezdtek el gyülekezni a püspöki palota előszobájában,

⁹⁰ A ceremónia ismertetésében elsősorban a bécsi újság leírására támaszkodok, mert az több, a korábbi kutatás által be nem mutatott elemet tartalmaz. WD 1774. 08. 27. Anh. A *Wienerisches Diarium* kapcsolódó híradását már Bárdos Kornél is ismerte, de az amúgy kiváló leírását talán nem haszontalan néhány további részlettel kiegészíteni. BÁRDOS: Győr zenéje 271–273.

⁹¹ „daß unsere Hauptkirche wegen Richtigkeit der Baukunst, Vortrefflichkeit der Gemälde, Verschiedenheit, Menge, und Größe des natürlichen Marmors, Kostbarkeit der Verzierungen, und in allen Theilen durchaus herrschenden Geschmacks nicht nur in die Würde eines Heiligthums möglichst behauptet, sondern auch die Bewunderung großer Kenner erhaltet, anbey unseren Erblanden von Seiten der blühenden Künste Zeugniß und Ehre bringet.” WD 1774. 08. 27. Anh.

⁹² Alapy és Apffalter beszéde nyomtatásban is megjelent: ALAPY: Annus Jubileus; APFFALTER: Rede auf das zweyte Primitzfest.

hogyan az ünnepeltet az oltárhoz kísérjék. A menetet a püspöki udvartartás belső, ünnepi libériát viselő tisztségviselői indították, majd a külső tisztségviselők, továbbá a megye szabad városainak és a vármegyének a követei következtek, utánuk az ország minden részéből érkező nemesek, majd a kanonoki öltözetet (*Chorkleidern*) viselő egyháziak vonulhattak. Utánuk érkezett Zichy püspök, akit egyik oldalról Batthyány József kalocsai érsek, másikról gróf Esterházy Károly (1725–1799) egri püspök kísért, a menetet pedig további jelenlévő főurak, prelátusok és nemesek zárták. A magasabb rangú egyházi és világi urak a kanonoki stallumban foglaltak helyet, a hölgyek azonban a templom közepén kialakított kényelmes alkalmi emelvényen ülhettek. Ezt követően a magasabb rangú egyházi személyek követi funkciót betöltő csoportja a pannonhalmi főapát házához (Apátúr-házhoz) vonult, hogy meginvitálja gróf Fekete György (1711–1788) országbíró az aranymisére, aki az uralkodó képviselőjében érkezett Győrbe. A menet ünnepélyes módon három darab hatlovas hintóval vonult a székesegyházba. Mindkét bevonulás ágyúlövések, harangzúgás, dob- és trombitaszó közepette, nagy tömeg jelenlétében zajlott.

A székesegyházban Salbeck Károly (1725–1787) váci kanonok, leendő szepesi püspök mondott latin nyelvű orációt,⁹³ majd a misét az ünnepelt celebrálta, amelyen a Mária Teréziától újonnan kapott, saját kezűleg hímzett miseruháját viselte. A ceremónialeírás szerint Batthyány József *direktorként* felügyelte a szertartást, az ünnepelt számára pedig Engl csanádi püspök és Esterházy Károly asszisztált. A liturgikus szolgálatba – az ünnepelt által patronált – két fiatal rokont, gróf Zichy Ferencet (1749–1812) és öccsét, Károlyt (1753–1826) is bevonták, akik a vizet és a kendőt nyújthatták át a miséző főpapnak. Az aranymisére a zenei kíséret irányításáért pedig a neves zeneszerző és helyi kórusmester, Istvánffy Benedek (1733–1778) volt a felelős. A szertartás végeztével újra felszólaltak az ágyúk és a harangok, majd a ceremóniarend szerint kivonultak.

Az ünnepelt a kíséretével együtt előbb a püspökvárba vonult, majd onnan nem sokkal később szintén három darab hatlovas hintóval a pannonhalmi főapát házába, ahol nemcsak a királynő képviselőjében eljáró Fekete György várta, hanem a Szent István Rend városban tartózkodó lovagjai is. Az Apátúr-házban került sor Zichy Ferenc rendi, mégpedig a nagykeresztesek közé való felvételére. Az új rendtag a latin eskütételt követően nem csak a hagyományos rendi inszignákat, a mellkason viselhető csillagot és a láncon függő keresztet vehette át – az uralkodónak és II. József nagymester nevében – Fekete Györgytől, hanem Mária Terézia különleges kegye révén kapott egy további, smaragddal és briliánsokkal ékesített rendi keresztet is, ami az érdemrend szalagján (*Ordensband*) függött. A Szent István Rendbe való felvételi aktus után az ünnepelt a köszönetét fejezte ki, illetve fogadta a köszöntéseket. A püspök a szertartás után száz magas rangú személy részére adott ünnepi ebédet, míg ötszáz vendéget más helyszíneken láttak vendé-

⁹³ SALBECK: *Habitus Jaurini*.

göl, illetve a nép számára fehér- és vörösbort csapoltak, valamint emlékérmeket is osztottak. Este ágyúlövések, fáklyás lovasok, bálók, fogadások, színelőadás és tűzijáték színesítették az ünnepet. A híradás szerint Győrben emberemlékezet óta nem volt ilyen látványos és nagyszabású ünnepség, amelynek értékét tovább növelte, hogy súlyosabb baleset sem történt, pedig a két napon át nyitva álló városkapukon keresztül rengeteg érdeklődő érkezett.

Zichy Ferenc aranymiséjét rendkívül illusztris, szinte páráját ritkító körülmények között celebrálta, amelynek fényét nem csupán az egyházi és a világi elit jelenléte emelte, hanem a püspök megajándékozása és a Szent István Rendbe való felvétele révén az udvar is.⁹⁴ Fontos gesztusértékű adomány volt Mária Terézia részéről a részben saját keze munkájával készült miseruha elküldése, de hasonló ajándékban a felsőklérus tagjai közül jó páran részesültek,⁹⁵ ellenben a magyar államalapító királyról elnevezett érdemrend nagykeresztjét mindössze egy szűk és magas rangú kör tagjai nyerhették el. A Szent István Rend a korszakban az udvar által adományozott lovag- és érdemrendek sorában az egyedüli volt, ami alkalmas volt egyházi személyek megjutalmazására. A rend három osztálya közül a nagykereszt volt a legmagasabb, amelyet az érdemrend 1764. évi megalapítása és Zichy felvétele között a főpapok közül mindössze hét személy nyert el, akik között csupán két magyarországi születésű főpapot, Barkóczy Ferenc esztergomi érseket és Batthyány József kalocsai érseket azonosíthatjuk.⁹⁶ Az öt külföldi származású főpap mindegyike befolyásos egyházi személyiségnek számított, pályájuk során mindannyian a bíborosi bíretum birtokosai lettek, akik a rendbe való felvételük sorrendjében a következő személyek voltak: gróf Johann Heinrich von Falkenberg (1726–1804) mecheni érsek, gróf Christoph Anton von Migazzi (1714–1803) váci püspök és bécsi érsek, gróf Leopold Ernst von Firmian (1708–1783) passauai püspök, báró Franz Konrad von Rodt (1706–1775) konstanzi püspök, valamint Giuseppe Pozzo-Bonelli/Pozzobonelli (1696–1783) milánói érsek. Ha valaki főpapként vagy püspökként kérte a felvételét a rendbe, nem jelentette azt, hogy automatikusan felvételt nyerhetett, az uralkodó részéről a nagykereszt odaítélése pedig végképp nem volt garantált, az csak sokat szolgált, magas rangú és az udvarral szoros kapcsolatban álló személyek kiváltsága volt. A magyar felsőklérus tagjai közül Zichyt megelőzően hárman nyertek felvételt az érdemrendbe: Thauszy zágrábi püspök középkeresztesként, Salbeck Károly és Bajzáth József címzetes püspökök pedig kiskeresztesként.⁹⁷

⁹⁴ Az ünnepség híre a beszédek és további nyomtatványok kiadása révén a nyomtatott nyilvánosságban is tovább tudott terjedni, ami az emlékének a megőrzését is segítette.

⁹⁵ A Mária Terézia által adományozott miseruhákhoz bővebben lásd: SERFŐZŐ: „A felséges ausztriai sasknak oltalmazó szárnyai alatt” (megjelenés alatt).

⁹⁶ A Szent István Rend nagykeresztes lovagjaihoz bővebben lásd: KÖKÉNYESI: Die bedeutendsten politischen Stützen.

⁹⁷ Szent István lovagjai 309–311.

A magyar prelátusok közül tehát Zichy Ferenc volt az első, aki nem érsekként kapott nagykeresztet az udvartól. A kinevezési diploma Zichy püspök fáradozatlanul, elhivatottan és buzgón végzett munkásságára hivatkozott, amely révén igyekezett az ország és a társadalom javát előmozdítani.⁹⁸ A rendi felvétel mögött bizonyos esetekben azonosítható egy-egy kimagasló szolgálati érdem, amellyel a jelölt a megjutalmazását kiérdemelte, de a többség esetében a rendbe való befogadás inkább hosszú évek, évtizedek munkájának volt köszönhető. Zichy Ferenc esetében öt évtizede végzett egyházi és kiváltképp három évtizedes püspöki szolgálatai kellettek, hogy indokolják az érdemrendbe való felvételt. Zichy a megyéspüspöki szolgálatát valóban nagy odafigyeléssel végezte, kánoni látogatásokat tartott, pásztorleveleket adott ki, papjai számára lelki gyakorlatokat írt elő, egyházmegyéjében számos helyen különféle építkezéseket és felújítási munkálatokat támogatott, mindez pedig szorosan összecsengett a tereziánus kormányzat egyházpolitikai célkitűzéseivel is.⁹⁹ Az országgyűléseken kevésbé tudunk aktívabb szerepvállalásáról, habár az 1751. évi diétán tagja volt az indigena-ügyek vizsgálatára felállított bizottságnak, illetve több pasquillus is említésjelleggel negatív módon szólt róla.¹⁰⁰ A protestáns rendi ellenzék ellenszenvének a kiváltása pedig arra utal, hogy a diétán legalább bizonyos mértékben támogatta a kormányzat politikai célkitűzéseit. A nagykereszt elnyerésére bizonyára előnyös hatást gyakorolt Zichy aktív udvari jelenléte és szoros udvari kapcsolatai. A püspök jó kapcsolatot tudott kialakítani Mária Teréziával, 1776-ból az uralkodónőtől még neki sajátkezűleg írt hosszabb, bizalmas hangvételű, német nyelvű levél is maradt fenn, amelyben megerősíti a szombathelyi egyházmegye létrehozásának és Szily János (1735–1799) győri kanonoknak, Zichy korábbi udvari papjának a megyéspüspöki kinevezésére vonatkozó tervét.¹⁰¹

A Szent István Rendbe való felvétel érdekében a tagok többsége előzetesen kérvénnyel fordult az uralkodóhoz, de bizonyos esetekben a rendadományozás ettől függetlenül, közvetlen uralkodói döntés nyomán is történhetett. Zichy Ferenc esetében nem maradt fenn kérvény, ezért arra gyanakodhatunk, hogy a rendadományozás szándéka közvetlenül Mária Teréziától, vagy talán kevésbé valószínű módon a nagymesteri címet viselő II. Józseftől származott. A püspök hivatalos értesítést gróf Esterházy Ferenc (1715–1785) kancellártól, aki egyúttal az érdemrend kancellárja is volt, 1774. augusztus 4-én kapott, amelyben tudatta vele, hogy a nagykeresztet Fekete György országbíró fogja elvinni számára, miként azt is, hogy

⁹⁸ A kinevezési diploma fogalmazványát lásd: MNL OL P 1058. 1. 1774. Nr. 110/d.

⁹⁹ Zichy püspöki tevékenységéhez bővebben lásd: PISZKER: Barokk világ Győregyházmegyében. A tereziánus kormányzat elvárásaihoz lásd: GÓZSY: A püspök-főispánokkal kapcsolatos elvárások.

¹⁰⁰ NAGY: Rendi ellenzék és kormánypárt 133., 218., 363.

¹⁰¹ Bécs, 1776. 05. 11. MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 34. A tervet Zichy is támogatta, ennek érdekében küldte Szilyt maga helyett Bécsbe Mária Teréziához. A levélben arról is szó esik, hogy Szily korábbi stallumának az utódja az exjezsuita Kelcz Imre (1708–1792) legyen, aki 1777-ben valóban szentadalberti prépost lett. BEDY: A győri székeskáptalan 468.

a nagykeresztesek szokásos, 300 rajnai forintot kitevő taxáját neki is be kell majd fizetnie.¹⁰² A hír azonban nem érte felkészületlenül Zichyt, ugyanis július 23-án Bujanovics Károly kancelláriai ágens – aki a püspökkel rendszeres kapcsolatban állt – már előzetesen tájékoztatta őt.¹⁰³ Az udvarban a szertartás közvetlen előkészületeit július 29-től kezdték el szervezni, legalábbis Esterházy kancellár ekkor tett felterjesztést az uralkodó számára, amelyben a taxa elengedése felől is érdeklődött,¹⁰⁴ erre az uralkodói kegyre nem került sor, helyette viszont a taxa sokszorosát kitevő értékű keresztet kapott ajándékba Zichy. Augusztus 4-én Fekete országbíró számára is megírták a pontos teendőit, amelyből megtudhatjuk, hogy a rendbe való felvételi szertartás mintájának gróf Johann Karl Philipp von Cobenzlnak (1712–1770), Osztrák Németalföld meghatalmazott miniszterének (*bevollmächtigter Minister*) a felvételét tekintették, aki számára 1769-ben az udvar megbízásából Lotaringiai Károly helytartó adta át a rendi nagykeresztet.¹⁰⁵ Mindez mutatja, milyen különleges kiváltságnak számított, hogy Zichy számára nem csupán azt engedélyezték, hogy az éves rendi szertartáson kívül nyerhessen a rendbe felvételt, hanem azt is, hogy esküjét nem a nagymester előtt kellett letennie. A nagyszabású ünnepséget követően aztán Zichy Ferenc és Fekete György külön levélben fordult Esterházy kancellárhoz, az ünnepelt a hálájának adott hangot,¹⁰⁶ Fekete pedig egyfajta jelentést tett, amelyből kiderül, hogy a püspök felvétele rendben végbe ment, a szertartáson pedig báró Koller Ferenc (1720–1787) barsi főispán és a befolyásos udvari tanácsos, gróf Niczky Kristóf (1725–1787), a Hétszemélyes Tábla ülnöke, leendő tárnokmester, valamint Skerlecz Miklós (1729–1799) a horvát királyi tábla tanácsosa, leendő zágrábi főispán is részt vett, akik szintén a Szent István Rend lovagjai voltak, habár ők közép- és kiskeresztet viseltek.¹⁰⁷

Zichy Ferenc számára a Szent István Rend nagykeresztjének az elnyerése kétségkívül sokat jelentett és nagy büszkeséggel töltötte el a viselése, amit mindössze néhány példával szeretnék alátámasztani. A püspök még ténylegesen meg sem kapta az érdemrend láncát, amikor Anton Franz Wideman (1724–1792) bécsi vésnököt megbízta, hogy készítsen emlékérmét a pappá szentelésének ötvenéves évfordulójára, amelyen pedig már a rendi inszigniót viselve ábrázoltatta magát.¹⁰⁸ A Szent István Rend nagykeresztesei közé való tartozás jelentősen növelte a győri püspök tekintélyét, amit igyekezett hatékonyan beépíteni a saját reprezentációjába, nem véletlen, hogy két portrét is készítettett magáról, amelyeken a rend csillagán

¹⁰² MNL OL P 707. IX. Fasc. 40 et c. Nr. 21.

¹⁰³ Uo. Fol. 122.; Staats- und Standes-Calender 1774. 271. Bár informálisan ennél talán még korábban is értesülhetett Zichy a rendbe való felvételéről, ugyanis az ünnepségre érmet veretett, de erre később még visszatérünk.

¹⁰⁴ MNL OL P 1058. 1. 1774. Nr. 110.

¹⁰⁵ Uo. Nr. 110/c.

¹⁰⁶ Uo. Nr. 110. 1/3.

¹⁰⁷ Uo. Nr. 110. 2/3.

¹⁰⁸ SZÉKELY: Anton Widemann.

és nagykeresztjén kívül az uralkodótól kapott, drágakövekkel ékesített keresztje is látható, sőt egyik képen éppen a Mária Terézia által küldött miseruhát viseli.¹⁰⁹ Zichy a rendi közösségnek igyekezett aktív tagja lenni, például 1774. november 5-én a bécsi udvarban személyesen részt vett a Szent István Rend éves közös ünnepén,¹¹⁰ valamint 1783-ban, halála előtt nem sokkal báró Georg von Pflacher őrnaggyal látványos rendi ősfát is készíttetett, amely az alapítástól kezdődően a rend összes tagjának az adatait tartalmazta.¹¹¹

Konklúzió

Zichy Ferenc hosszú élete végén még megélte II. József egyeduralkodóvá válását, akivel – elődjeihez hasonlóan – kezdetben igyekezett együttműködő kapcsolatot kialakítani, legalábbis 1781 tavaszán a *placetum regium* kihirdetésével szemben csupán kompromisszumos kritikát fogalmazott meg, valamint püspöktársai közül egyedülként még támogatta is az uralkodó azon rendeletét, amely a szerzetesrendek római előjáróikkal való kapcsolattartását megtiltotta, illetve velük szemben a megyéspüspökök jogkörét megnövelte.¹¹² Bő egy évvel később azonban az uralkodói tiltás és éltes kora ellenére, számos püspöktársához hasonlóan már Bécsbe utazott VI. Piusz pápa látogatására, amely bizonyára az utolsó császárvárosi utazása lehetett.¹¹³ Zichy püspök ugyanis a következő év nyarán, 1783. június 8-án a család (moson)szentmihályi kastélyában elhunyt.¹¹⁴

Zichy Ferenc egyszerre volt barokk főúr, bőkezű mecénás és az egyházmegyéjét gondosan vezető püspök, aki számára – számos kortársához hasonlóan – ezek a szerepek ellentmondásmentesen megfértek egymás mellett. Zichy jól értette a barokk reprezentáció formanyelvét és működését, amit hatékonyan használt fel egész főpapi működése során, noha ez olykor a tényleges gazdasági lehetőségei rovására történt. Zichy Ferenc sosem tartózkodott életvitelszerűen Bécsben, de rendszeresen megfordult a Habsburg-rezidenciavárosban, fontos udvari ünnepségek aktív résztvevője volt, amelyekről már fiatalkorától kezdve jól tudta, hogy milyen fontos szerepet játszhatnak a rendi társadalomban való érvényesülés során. A püspök a hatalmát és befolyását nem kizárólag a saját maga érdekében igyekezett felhasználni, hanem familiája, illetve több papja és kliense érdekében is. 1746-

¹⁰⁹ Mindkét portré ismeretlen mester műve. Xántus János Múzeum, ltsz.: 55.187.1.; Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, ltsz. nélkül; Szent István lovagjai 181.

¹¹⁰ OeStA HHStA OMeA ZA-Prot. Bd. 35. Fol. 70v. Lehet, hogy több alkalommal is részt vett a rendi ünnepen, azonban a források jellemzően név szerint nem örökítették meg a résztvevők körét.

¹¹¹ MNL OL P 1058. 16. Nr. 1–2. Az ősfa publikált változatát lásd: Szent István lovagjai 182–183.

¹¹² BÄHLCKE: A magyar püspöki kar 373–375.

¹¹³ Uo. 385–387.

¹¹⁴ Zichy halotti anyakönyvi bejegyzését lásd: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XF3F-V?view=index&personArk=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3A6N33-FBC9&action=view&lang=hu> [A letöltés dátuma: 2025. 03. 24.] Temetéséhez pedig: BÁRDOS: Győr zenéje 274–275.

ban például elefánti Jaklin Józsefet ajánlotta Batthyány Lajosnak a nagyszombati ítélőtáblára ülnöknek,¹¹⁵ de számos folyamodványát lehetne idézni, amelyek patrónusi tevékenységét igazolják. Négy évtizedes püspöki munkássága alatt a legtöbbet egyházmegyéjéért és rezidenciavárosáért tette, amelyeket a rendelkezésére álló eszközök szerint igyekezett fejleszteni. Személye és tevékenysége pedig kétségtelenül nem kis szerepet játszott abban, hogy Mária Terézia kétszer is látogatást tett Győrben, holott a városban korábban közel másfél évszázada nem járt Habsburg uralkodó.¹¹⁶

FORRÁSOK

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

P = Magánlevéltárak

P 707 = Zichy család zsélyi levéltára (P 707)

IX. sorozat. Családtagok személyi iratai

XXI. sorozat. Vegyes családi és birtokiratok

XXXIII. sorozat. 1671 utáni levelek

P 1313–1343 = Batthyány család körmendi levéltára

P 1314 = A Batthyány család missilisei

P 1058 = Szent István Rend Levéltára

1. tétel. Általános iratok

16. tétel. A rendi tagok ősfája

ÖStA = Österreichisches Staatsarchiv

AVA = Allgemeine Verwaltungsarchiv (AVA)

FA = Familienarchiv

Harrach

Familienarchiv

Familie in specie (Fam. in spec.)

HHStA = Haus-, Hof- und Staatsarchiv

HA = Hofarchiv

OMeA = Obersthofmeisteramt

ZA = Zeremonielldepartment

ÄZA = Ältere Zeremonialakten

ZA-Prot. = Zeremonialprotokolle

RA = Reichsarchiv

RK = Reichskanzlei

GehR = Geheime Räte

¹¹⁵ Győr, 1746. 02. 27. MNL OL P 1314. Nr. 106514.

¹¹⁶ SZÁVAY: Győr. Monografia 286.

NYOMTATOTT ÉS KIADOTT FORRÁSOK

- ALAPY: Annus Jubileus = ALAPY JÁNOS: Annus Jubileus az az nagy méltóságú és fő tisztelendő Vásonkői Gróf Zichy Ferencz Urnak [...]. Győr, 1775.
- APFALTER: Rede auf das zweyte Primitzfest = JOSEPH APFALTER: Rede auf das zweyte Primitzfest da seine hochgräfl. Excellenz Franz aus den Grafen Zichy von Vasonkeő, Erbherr in Homonna, Bischof zu Raab [...]. Raab, 1774.
- FAZEKAS: A bécsi Pazmaneum = FAZEKAS ISTVÁN: A bécsi Pazmaneum magyarországi hallgatói 1623–1918 (1951). (Magyarországi Diákok Egyetemjárása az Újkorban 8.) Budapest, 2003.
- KHEVENHÜLLER-METSCH: Tagebuch = Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Joseph Khevenhüller-Metsch. Kaiserlichen Oberhofmeisters. Hg. RUDOLF KHEVENHÜLLER-METSCH – HANS SCHLITTER. Bd. I. Leipzig, Wien, 1907.
- KOLINOVICS: Nova Hungariae = GABRIELIS KOLINOVICS: Nova Hungariae Periodus anno primo gynaeco-cratiae austriacae inchoata, sive comitiorum generalium, quibus defuncto Carolo VI. Austriacorum Caesarum, ultimo ejus primogenita filia, Maria Theresia [...]. Budaë, 1790.
- KRIEGER: Tractatus meteorologicus = WILLIBALDUS KRIEGER: Tractatus meteorologicus in quatuor libros Aristotelis [...]. Viennae, 1720.
- MH = Magyar Hírmondó, 1783.
- MORETUS: Tractatus physico-mathematicus = THEODORUS MORETUS: Tractatus physico-mathematicus de aestu maris [...]. Viennae, 1719.
- SALBECK: Habitus Jaurini = CAROLUS SALBECK: Habitus Jaurini die XV. Aug. a. MDCCLXXIV. in alteris sacerdotii solenniis [...] domini Francisci e comitibus Zichy de Vásonkő episcopi Jaurinensis comitatus nominis ejusdem perpetui supremi comitis perpetui in Homonna utriusque sacratissimae caesareae et regio apostolicae majestatis actualis intimi status consiliarii [...]. Vacii, 1774.
- Staats- und Standes-Calender = Kayerlich- und Königlich wie auch Erz-Herzoglicher, dann dero Haupt- und Residenz-Stadt Wien Staats- und Standes-Calender [...] 1774.
- VERESS: A római Collegium Germanicum et Hungaricum = VERESS ENDRE: A római Collegium Germanicum et Hungaricum magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai. (Fontes Rerum Hungaricum 2.) Budapest, 1917.
- WD = Wienerisches Diarium

SZAKIRODALOM

- BAHLCKE: A magyar püspöki kar = JOACHIM BAHLCCKE: A magyar püspöki kar és a Habsburg Monarchia. Együttműködéstől a konfrontációig (1686–1790). (METEM) Budapest, 2013.
- BAKÁCS: A hazai hitelügyletek = BAKÁCS ISTVÁN: A hazai hitelügyletek XVIII. századi történetéhez. Zichy Ferenc győri püspök zárgondnokság alá helyezése, 1750–1758. Századok 99. (1965:1–2) 6–32.
- BAKÁCS: A magyar nagybirtokos = BAKÁCS ISTVÁN: A magyar nagybirtokos családok hitelügyletei a XVII–XVIII. században. Budapest, 1965.
- BÁRDOS: Győr zenéje = BÁRDOS KORNÉL: Győr zenéje a 17–18. században. Budapest, 1980.
- BEDY: A győri székeskáptalan = BEDY VINCE: A győri székeskáptalan története. (Győregyházmegye múltjából 3.) Győr, 1938.
- BUNYITAY – MÁLNÁSI: A váradi püspökök = BUNYITAY VINCE – MÁLNÁSI ÖDÖN: A váradi püspökök a száműzetés s az újjraalapítás korában 1566–1780. (A Váradi Püspökség története alapításától a jelenkorig 4.) Debrecen, 1935.

- EMBER: A m. kir. Helytartótanács = EMBER GYÓZÓ: A m. kir. Helytartótanács ügyintézésének története 1724–1848. Budapest, 1940.
- FAZEKAS: A Pázmáneum története = FAZEKAS ISTVÁN: A Pázmáneum története az alapítástól a jozefinizmus koráig (1623–1784). In: A bécsi Pázmáneum. Szerk. ZOMBORI ISTVÁN. (METEM-könyvek 37.) Budapest, 2002. 7–176.
- FORGÓ: A társadalmi mobilitás lehetőségei = FORGÓ ANDRÁS: A társadalmi mobilitás lehetőségei a katolikus hierarchiában. Megyéspüspöki kinevezések, 1686–1799. Korall 22. (2021:86) 56–78.
- GÓZSY: A püspök-főispánokkal kapcsolatos elvárások = GÓZSY ZOLTÁN: A püspök-főispánokkal kapcsolatos elvárások és minták Mária Terézia idején. Klimó György püspök és főispán. Századok 153. (2019:6) 1167–1188.
- KÁROLYI: Zichy II. Pál árváinak iskoláztatása = KÁROLYI BÁLINT: Zichy II. Pál árváinak iskoláztatása. Iskoláztatási stratégia a Zichy családban a 17. század második felében. Aetas 34. (2019:2) 54–66.
- KOLLÁNYI: Esztergomi kanonokok = KOLLÁNYI FERENCZ: Esztergomi kanonokok 1100–1900. Esztergom, 1900.
- KÖKÉNYESI: A kamarási címtől = KÖKÉNYESI ZSOLT: A kamarási címtől a Szent István Rend nagykeresztjéig: A bécsi udvar kitüntetési stratégiája Mária Terézia korában. In: Mária Terézia a magyarok királynője (1740–1780). Szerk. GERŐ ANDRÁS – NAGY BEATRIX. Budapest, 2018. 73–116.
- KÖKÉNYESI: A magyar arisztokrátiák integrációja = KÖKÉNYESI ZSOLT: A magyar arisztokrátiák integrációja a bécsi udvarba 1711 és 1765 között. (PhD-disszertáció, ELTE BTK) Budapest, 2016.
- KÖKÉNYESI: A reprezentáció ceremoniális és retorikai eszközei = KÖKÉNYESI ZSOLT: A reprezentáció ceremoniális és retorikai eszközei. Mária Terézia mint a születésnap ünnepségek és köszöntő beszédek ünnepe. In: Második Mária. Mária Terézia a régi magyarországi kegyességben. Szerk. MACZÁK IBOLYA. (Pázmány Irodalmi Műhely, Lelkiségtörténeti tanulmányok 19.) Budapest, 2019. 19–42.
- KÖKÉNYESI: Alternatívák = KÖKÉNYESI ZSOLT: Alternatívák a rendi oktatás megszervezésére. Nemesi akadémiák és alapítási tervek a Habsburg Monarchiában a 18. század első felében. In: A rang kötelez. Rendi és rendies magatartásformák a középkortól a 20. századig. Szerk. BEREZS ANITA – KRISTÓF ILONA. Eger, 2024. 211–239.
- KÖKÉNYESI: Az udvar vonzásában = KÖKÉNYESI ZSOLT: Az udvar vonzásában. A magyar főnemesség bécsi integrációjának szinterei (1711–1765). (Humaniórák) Budapest, 2021.
- KÖKÉNYESI: Die bedeutendsten politischen Stützen = ZSOLT KÖKÉNYESI: Die bedeutendsten politischen Stützen des Hauses Habsburg. Die Großkreuzler des Königlich-Ungarischen Sankt Stephans-Ordens zwischen 1764 und 1780. In: „Die habsburgische Variante des aufgeklärten Absolutismus”. Beiträge zur Mitregenschaft Josephs II. (1765–1780). Hg. ANDRÁS FORGÓ – KRISZTINA KULCSÁR. (Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien) Wien, 2018. 95–117.
- KÖKÉNYESI: Egy magyar főpap = KÖKÉNYESI ZSOLT: Egy magyar főpap jelenléte és karrierútja a bécsi udvarban: Vázlat Erdődy László Ádám nyitrai püspök életrajzához. In: Egyház és reprezentáció a régi Magyarországon. Szerk. BÁTHORY ORSOLYA – KÓNYA FRANCISKA. (Pázmány Irodalmi Műhely Lelkiségtörténeti tanulmányok 12.) Budapest, 2016. 223–254.
- KÖKÉNYESI: Művelődés és kapcsolatépítés = KÖKÉNYESI ZSOLT: Művelődés és kapcsolatépítés. A bécsi *Landschaftsakademie* magyar tanulói (1688–1749). In: Nemesi oktatás és elitéképzés a kora újkori Magyar Királyságban. Szerk. KÖKÉNYESI ZSOLT. (Humaniórák) Budapest, 2022. 79–112.

- KÖKÉNYESI: Szolgálat és reprezentáció = KÖKÉNYESI ZSOLT: Szolgálat és reprezentáció. Magyar főpapok VI. Károly és Mária Terézia udvarában. In: Egyházi társadalom a 18. századi Magyarországon. Szerk. FORGÓ ANDRÁS – GÓZSY ZOLTÁN. Pécs, 2019. 81–117.
- LUKÁCS: Catalogus generalis = LADISLAUS LUKÁCS: Catalogus generalis seu Nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773). I–III. Romae, 1987–1988.
- MÁLNÁSI: Gróf Csáky Imre = MÁLNÁSI ÖDÖN: Gróf Csáky Imre bíbornok élete és kora. (1672–1732) Kalocsa, 1933.
- MOHL: Győregyházmegyei jeles papok = MOHL ADOLF: Győregyházmegyei jeles papok. Győr, 1933.
- NAGY: Rendi ellenzék és kormánypárt = NAGY JÁNOS: Rendi ellenzék és kormánypárt az 1751. évi országgyűlésen. (Disszertációk Budapest Főváros Levéltárából; Acta Historica Societatis De Alexandro Mika Nominatae Series III. 1.) Budapest, 2020.
- PANGERL: „Höfische Öffentlichkeit” = IRMGARD PANGERL: „Höfische Öffentlichkeit”. Fragen des Kammerzutritts und der räumlichen Repräsentation am Wiener Hof. In: Der Wiener Hof im Spiegel der Zeremonialprotokolle (1652–1800). Eine Annäherung. Hg. IRMGARD PANGERL – MARTIN SCHEUTZ – THOMAS WINKELBAUER. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte Bd. 47.; Forschungen zur Landeskunde von Niederösterreich 31.) Wien, 2007. 255–286.
- PISZKER: Barokk világ Győregyházmegyében = PISZKER OLIVÉR: Barokk világ Győregyházmegyében Zichy Ferenc gróf püspöksége idején (1743–83.). (Pannonhalmi Füzetek) Pannonhalma, 1933.
- RATH: Die Promotionen und Disputationen = MARGARETHE RATH: Die Promotionen und Disputationen sub auspiciis imperatoris an der Universität Wien. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 6. Wien, 1953. 47–164.
- SERFŐZÓ: „A felséges ausztriai sasnak oltalmazó szárnyai alatt” = SERFŐZÓ SZABOLCS: „A felséges ausztriai sasnak oltalmazó szárnyai alatt”. A Habsburg-dinasztia reprezentációja a kora újkori Magyar Királyságban (1526–1780). Budapest, megjelenés alatt.
- SZÉKELY: Anton Widemann = SZÉKELY ZOLTÁN: Anton Widemann: Gróf Zichy Ferenc (1701–1783) győri püspök jubileumi emlékérmé: <https://romer.hu/anton-widemann-grof-zichy-ferenc-1701-1783-gyori-puspok-jubileumi-emlekerme/> (A letöltés dátuma: 2025. 03. 24.)
- SZÁVAY: Győr. Monografia = SZÁVAY Gyula: Győr. Monografia a város jelenkoráról a történelmi idők érintésével. Győr, 1896.
- Szent István lovagjai = Szent István lovagjai. A legrangosabb magyar kitüntetés 250 éve. Kiállítási katalógus. Szerk. GÖDÖLLE MÁTYÁS – PALLOS LAJOS. Budapest, 2014.
- TÓTH: A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye = TÓTH TAMÁS: A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye 18. századi megújulása Patachich Gábor és Patachich Ádám érsekek idején (1733–1784). Budapest–Kalocsa, 2014.

THE PRESENCE OF BISHOP FERENC ZICHY IN VIENNA AND THE COURTLY ASPECTS OF HIS CAREER

In this study, the court aspects of the career of Bishop Ferenc Zichy (1700–1783) of Győr will be examined, namely his personal presence in the imperial city and his involvement in court representation. These constitute a chapter of his life that is still partly unknown and partly, due to the lack of a broader historical context, only known at the data level. In this study, the author will address both Zichy's years as bishop of Győr (1744–1783) and the period preceding them, utilising this comprehensive approach to trace the arc of Ferenc Zichy's academic pursuits at the University of Vienna and his experiences as a young man of the court and the realm of power representation. An analysis of his early career, including his inaugural Mass at court in 1724, will be conducted, followed by an examination of the stagnation of his career towards the end of Emperor Charles VI's reign and his unsuccessful attempts to secure the Bishopric of Nitra. The second half of the study provides insight into Ferenc Zichy's involvement in the ceremonial world of the Viennese court as a bishop and the significance of this, as well as the circumstances surrounding his 1774 Golden Jubilee, which marked the pinnacle of his career as a bishop and his admission to the Order of St Stephen.

Zsolt Kökényesi